Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Národní hospodářství

ANALÝZA VLIVU VZDĚLÁNÍ NA SOCIOEKONOMICKÉ ASPEKTY ROZVODU V ČR V LETECH 2006-2016

bakalářská práce

Autor: Eliška Melicharová
Vedoucí práce: Ing. Adéla Zubíková
Rok: 2018

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Eliška Melicharová

V Praze, dne 11. 5. 2018

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala paní Ing. Adéle Zubíkové za čas a energii věnované vedení mé práce a za všechny potřebné rady a připomínky. Díky patří i mým nejbližším za podporu, kterou projevovali po celou dobu mého studia a motivaci, již mi dodávali.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra hospodářské a sociální politiky

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Eliška Melicharová**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Národní hospodářství

Název tématu: **Analýza vlivu vzdělání na socioekonomické aspekty rozvodů v ČR v letech 2006 – 2016**

Zásady pro vypracování:

1. Cíl práce:
   Cílem práce bude popsat vliv dosaženého vzdělání manželů na rozvodovost a socioekonomické dopady rozvodů v ČR. Bude zkoumat, jaký existuje vztah mezi vzděláním a samotnou rozvodovostí obyvatelstva. Dále zjistí, jaký vliv má vzdělání na veřejné náklady rozvodů v podobě čerpání dávek státní sociální podpory či neplacení výživného a nabídne možná řešení.
   Hypotéza: S rostoucím vzděláním manželů klesá rozvodovost.
2. Význam, aktuálnost nebo očekávaný přínos zvoleného tématu:
   Vysoká rozvodovost v České republice a na ní navazující trendy představují závažné celospolečenské problémy. Obecná míra rozvodovosti v České republice se aktuálně pohybuje kolem 2,5 rozvodů na 1000 obyvatel, přičemž průměr EU jsou zhruba 2. Dopady se projevují téměř okamžitě v rámci veřejných výdajů a rozpočtu, po určité době se negativně projeví např. i pokles porodnosti. Záměrem práce bude zjistit, jak s těmito jevy souvisí vzdělanost obyvatelstva.
3. Charakteristika teoretické části práce:
   V teoretické části práce budou definovány základní pojmy týkající se dané problematiky, jako je manželství, rozvod a vyživovací povinnost. Text popíše nejčastější příčiny a důsledky rozvodu v ČR a představí studie, které už se těmto tématům věnovaly.
4. Charakteristika praktické části práce:
   Praktická část práce bude obsahovat analýzu statistických dat, jejímž výsledkem bude potvrzení či vyvrácení stanovené hypotézy. Předmětem této části bude zkoumání vlivu dosaženého vzdělání manželů přímo na rozvodovost. Dále zjistí, jaký má vzhledem ke vzdělání rozvod a následující náklady s ním spojené dopad na veřejný rozpočet. Data budou čerpána převážně z Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí.
5. Klíčová slova
   Vzdělání, manželství, rozvodovost, výživné, sociální podpora
   Education, marriage, divorce rate, maintenance, social benefits

Rozsah práce: min. 45 normostran

Seznam odborné literatury:

1. DUDOVÁ, Radka. Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR. Czech Sociological Review, 2009
2. HAMPLOVÁ, Dana. Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003
3. HÄRKÖNEN, Juho; DRONKERS, Jaap. Stability and change in the educational gradient of divorce. A comparison of seventeen countries. European Sociological Review, 2006
4. LYNGSTAD, Torkild. The impact of parent's and spouses' education on divorce rates in Norway. Demographic research, 2004
5. PAKOSTA, Petr. Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství. Data a výzkum-SDA Info, 2012

Datum zadání bakalářské práce: únor 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2018

Eliška Melicharová
Řešitelka

Ing. Adéla Zubíková
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Předmětem práce je analýza vlivu vzdělání na rozvodovost a veřejné náklady rozvodů. Teoretická část je zaměřena na definování pojmů týkajících se dané problematiky. Dále představuje hlavní studie, které již podobnou analýzu obsahují, a srovnává jejich výsledky. Hypotéza je stanovena následovně: s rostoucím vzděláním manželů, klesá rozvodovost. V praktické části práce je provedena analýza dostupných dat. Na základě zkoumání není možné hypotézu potvrdit. Následuje analýza nákladů rozvodu, které dopadají na celou společnost. Z dat vyplývá, že rozpad manželství negativně ovlivňuje finanční situaci především neúplných rodin s dětmi. V závěru práce je zhodnocen význam veřejných dopadů rozvodů a jsou navrhnuta možná řešení.

Klíčová slova: manželství, kohabitace, rozvod, vzdělání, veřejné výdaje, sociální podpora, lidský kapitál

Klasifikace JEL: D10, H52, H55, J12

Abstract

The subject of the thesis is to analyze the influence of education on the divorce rate and the public divorce costs. The theoretical part is focused on defining terms related to the particular problematics. Further off the thesis presents the major studies which contain similar analysis and it compares each other´s outcomes. In the practical part, there is an analysis of the accessible data. It is not possible to confirm the hypothesis saying that the probability of divorce is lowered by the growing education. The following analysis is concerned with the cost of the divorces which affect the whole society. The data shows that the marriage breakdown has got a negative financial impact mostly on the incomplete families with children. At the end of the thesis, there is evaluated significance of the public impacts of divorces and a few possible solutions are proposed.

Key words: marriage, cohabitation, divorce, education, public expenses, social support, human capital

JEL classification: D10, H52, H55, J12

Obsah

Úvod ... 1
I. Teoretická část ... 3
1 Ekonomie rodiny ... 3
2 Partnerské soužití ... 4
2.1 Manželství ... 4
2.2 Nesezdané soužití ... 5
3 Rozvod ... 6
3.1 Rozvod v České republice ... 7
3.2 Příčiny rozvodu ... 8
3.3 Důsledky rozvodu ... 9
4 Přehled dosavadních empirických studií ... 11
4.1 Komparace výsledků ... 12
5 Východiska pro praktickou část ... 15
II. Praktická část ... 16
1 Data a metodika ... 16
2 Výsledky výzkumu ... 18
2.1 Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu ... 18
2.1.1 Vývoj rozvodovosti v České republice ... 19
2.1.2 Vývoj sňatečnosti v České republice ... 20
2.2 Struktura obyvatelstva podle vzdělání ... 21
2.2.1 Sňatkový věk snoubenců ... 23
2.3 Struktura rozvedených podle vzdělání ... 24
2.4 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců ... 25
2.5 Počet rozvodů podle vzdělání manželů ... 27
2.6 Index rozvodovosti podle vzdělání manželů ... 28
3 Socioekonomické dopady rozvodů ... 31
3.1 Hranice překročení míry chudoby ... 31
3.2 Rozvod jako příčina neúplnosti rodin ... 33
3.2.1 Osoby v čele neúplných rodin podle vzdělání ... 34
3.3 Vývoj čerpání dávek státní sociální podpory v ČR ... 34
3.3.1 Dávky státní sociální podpory podle typu rodin ... 36
3.3.2 Dávky státní sociální podpory podle vzdělání ... 37
3.4 Počet narozených dětí podle vzdělání matky ... 38
3.5 Veřejné výdaje na školství ... 40
3.6 Zhodnocení analýzy ... 41
4 Hospodářsko-politická doporučení ... 42

Závěr 45
Seznam tabulek, grafů a příloh 48
Seznam použité literatury 49
Přílohy 59

Úvod

Rodina, manželství a rozvod jsou poměrně častými náměty odborné literatury, nicméně jedná se především o pohledy sociologické. Dopady rozvodu jsou spíše zkoumány směrem k přímým účastníkům procesu a širší význam v podobě veřejných nákladů je opomíjen. Náklady se mohou projevit téměř okamžitě, závažnější problém by ale mohly představovat dlouhodobější dopady skrze děti rozvedených rodičů. Tento text nahlíží na rodinu a chování jejích členů prostřednictvím teorie racionální volby a spíše než na psychologické následky se zaměřuje na dopady na ekonomiku a celkovou úroveň státu.

K rozpadu manželství může dojít z mnoha důvodů. Mezi determinanty rozvodu se může řadit i vzdělání manželů a hlavním záměrem této práce je právě posouzení jeho vlivu na pravděpodobnost rozpadu manželství. Hypotéza pro analýzu je stanovena následovně: s rostoucím vzděláním manželů klesá rozvodovost. Vzdělání je předmětem zkoumání pro jeho zásadní význam i mimo oblast rozvodovosti. Téma práce tak zahrnuje dva trvale aktuální pojmy, které definují úroveň společnosti.

V teoretické části práce jsou definovány pojmy týkající se dané problematiky, jako je manželství, nesezdané soužití a rozvod. Je zde stručně popsán vývoj těchto institucí a jejich právní úprava v České republice. Stěžejní kapitoly této části představují nejtypičtější příčiny a důsledky rozvodů. V závěru jsou uvedeny nejdůležitější studie, které se již touto problematikou zabývaly, s následným porovnáním jejich výsledků.

Předmětem praktické části je v první řadě analýza dostupných dat o sňatcích, rozvodech a vzdělanosti obyvatelstva. Hlavním výsledkem je vyhodnocení stanovené hypotézy. Toho se autorka snaží docílit porovnáváním hodnot indexu rozvodovosti pro všechny vzdělanostní úrovně manželů. Hypotézu je možné verifikovat v případě, že nejvyšší rozvodovost platí pro páry se základním vzděláním a hodnota dále klesá s přibývajícím vzděláním. Nejméně by měl rozvod hrozit vysokoškolsky vzdělaným jedincům.

Druhý úsek praktické části se zaměřuje na veřejné náklady rozvodu. Zkoumá, jaké skupiny rozvod nejvíc zasahuje a jaký vliv má na vládní výdaje. Na základě dat o těchto nákladech je možné posoudit, zda je problematice věnována dostatečná pozornost, a jak široké jsou dopady na celou společnost. Analýza je zakončena zobrazením vývoje vládních výdajů na školství v České republice podle jednotlivých stupňů vzdělávání.

Cílem práce je zhodnocení hypotézy, podle které s vyšším vzděláním klesá rozvodovost. Dále jsou zkoumány následky rozvodu s důrazem na ty, které dopadají na celou společnost. V závěru praktické části jsou výsledky analýzy porovnány s výší výdajů na školství a je vyhodnoceno, zda je takto nastavený rozpočet vhodný, autorka navrhne možné změny struktury těchto výdajů. Na základě posouzení rozvodovosti a jejích aspektů budou doporučeny i jiné změny či vylepšení.

I. Teoretická část

V teoretické části je představen ekonomický pohled na chování rodiny a jsou definovány hlavní pojmy týkající se problematiky rozvodu. Dále jsou vyjmenovány hlavní příčiny a důsledky rozvodů a následuje výčet a komparace výsledků dosavadních empirických studií.

1 Ekonomie rodiny

Ekonomický přístup k sociologickým tématům spočívá v předpokladu, že jednotlivci maximalizují blahobyt porovnáváním nákladů a výnosů. Jedinci se snaží především takticky předpovídat dopady svého jednání do budoucna. Preference osob, podle nichž činí svá rozhodnutí, mohou vycházet z minulosti, kde se utvářely jejich hodnoty a postoje. Z toho důvodu má zkoumání rodinného zázemí a jeho kvality velkou váhu.

Podle teorie racionální volby dojde ke sňatku tehdy, kdy oba snoubenci očekávají, že se zvýší jejich blahobyt a stejně uvažují i o rozvodu. Analýza chování rodiny kromě maximalizačního chování vychází také z investic do lidského kapitálu, alokace času a diskriminace vůči ženám a ostatním skupinám.

Důležitým prvkem definujícím chování rodiny je altruismus, ze kterého v tomto případě mohou těžit i sobečtí jedinci. Příkladem může být sobecké dítě, které ví, že pokud se nebude ke svým rodičům chovat altruisticky, „dárky“ budou omezené a jeho blahobyt se sníží. Podobně mohou uvažovat i rodiče vzhledem ke svému zajištění v důchodu. Pokud by chtěli, aby jim děti ve stáří pomáhaly, snažili by se v nich např. vzbudit pocit viny a zavázanosti. V případě, že budou rodiče očekávat, že se o ně děti postarají, investice do kapitálu dětí se zvýší a naopak úspory na důchod rodičů klesnou.

Jak bylo naznačeno v úvodu kapitoly, děti získávají své hodnoty z velké části od rodičů. Ovšem chování v rodině je ovlivněno také společenskou a ekonomickou situací ve státě. Např. již zmíněná úvaha rodičů o zajištění v důchodu závisí na aktuálním (pro adaptivní očekávání) a budoucím (pro racionální očekávání) nastavení sociální politiky. Pokud bude důchodový systém nastavený velkoryseji, rodiče nebudou muset ve stáří spoléhat na své děti a na základě maximalizačního chování v takové situaci se členové rodin budou citově oddalovat.[1]

[1] BECKER, Gary. 1994, s. 725-744

2 Partnerské soužití

2.1 Manželství

Vnímání rodiny a manželství je v čase velmi proměnlivé. Během posledních desetiletí v západním světě poklesla sňatečnost i porodnost, naopak rozvodovost vzrostla. Tento vývoj byl způsoben mj. technologickým pokrokem a dalšími změnami ve společnosti. Radikálně se změnila úloha a postavení žen na trhu práce a v souvislosti s tím i v rodině. Nové technologie usnadnily starost o domácnost (čisticí prostředky, polotovary) a ženy doma již nepotřebují trávit tolik času. Díky technologickému vývoji také vznikají nové pozice a na pracovním trhu roste poptávka po ženách. Ty se tak stávají samostatnějšími. Celková restrukturalizace společnosti pozměnila motivaci jedinců pro budování rodiny, výchovu dětí apod.[2]

Proces urbanizace a individualizace společnosti narušil tradiční příbuzenské vztahy a vyskytují se již převážně rodiny nukleárního typu. Taková rodina je složena z obou biologických rodičů a jejich dětí a veřejnost tento rodinný model běžně označuje za tradiční, přestože časově by se spíše řadil až do doby „moderní".[3] Tyto změny jsou podpořeny postupnou sekularizací.[4] Absence podpory ze strany církve a hodnot, jež náboženství vytváří, ničí pocit sounáležitosti a přispívá tak k již zmíněnému individualismu.[5] S vývojem souvisí zlepšování kvality života a prodlužování jeho délky. Nově se tak lidé začínají soustředit na seberealizaci a osobní rozvoj. Zásadní změnu v kontextu porodnosti a partnerského soužití způsobil i vývoj antikoncepce. Koncept dlouhotrvajících monogamních vztahů je tím silně narušen.

V současnosti, na rozdíl od toho, jak tomu bylo po mnoho let dříve[6], vstupují do manželského svazku dva jedinci většinou na základě lásky, kterou k sobě cítí. Nicméně přestože jsou vzájemné city pro manželství důležité, většina mužů a žen stále bere v potaz také další kritéria, jako je např. finanční zajištěnost, společenské postavení, rodinné zázemí, IQ. Souhrnně je možné tyto aspekty nazvat lidským kapitálem snoubence. Z pohledu moderní ekonomie do manželství vstupuje jedinec s účelem maximalizace svého užitku. Jelikož láska činí jedince altruističtějšími, partneři se mezi sebou dělí o

[2] ISEN, Adam; STEVENSON, Betsey, 2010, s. 1-2
[3] MOŽNÝ, Ivo, 2008
[4] Potlačení vlivů instituce náboženství na společnost.
[5] RABUŠIC, Ladislav, 1990, s. 52-53
[6] V minulosti se často jednalo o sňatky smluvené.

„vyprodukované statky“. Dělba práce implikuje vyšší užitek a efektivitu páru oproti jednotlivcům.[7]

V České republice se snoubenci mohou rozhodnout pro civilní nebo církevní sňatek. Manželství je uzákoněno následovně: § 655 „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“*[8] Podle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku není tímto ustanovením přímo definováno manželství, „*jeho smyslem – nicméně – je výslovně stanovit to, co je pro vlastní podstatu manželství typické, resp. charakteristické, to bez čeho by manželství nebylo manželstvím (proto např. svazek dvou osob stejného pohlaví manželstvím být nemá).*“[9]

2.2 Nesezdané soužití

„Kohabitace, nesezdané soužití, faktické manželství, manželství na zkoušku, manželství dohodou, život na hromádce či žití na psí knížku. Všechny tyto pojmy označují soužití dvou partnerů bez manželského svazku.“[10] Může se jednat o alternativu k manželství, ale také mu může předcházet (manželství na zkoušku) nebo po něm následovat. Autoři se ale v tomto dělení jednoznačně neshodnou.[11]

V návaznosti na snížení spolehlivosti a významnosti manželského svazku a kladení většího důrazu na samostatnost člověka se výše zmíněné formy soužití objevují stále častěji. „*Je to soužití individualizované, soužití orientované na seberealizaci každého z partnerů, soužití umožňující pocit individuální svobody, přinášející však současně osobnostní identitu a vysoký stupeň intimity.“*[12]

Zásadním jevem, který je možné sledovat v rámci přeměny společnosti a způsobu života, je mj. oddalování doby prvního sňatku a porodu prvního dítěte. Jedním z hlavních faktorů těchto změn je prodlužování adolescence kvůli zvyšujícím se nárokům na délku přípravy na zaměstnání. To společně s dostupností moderních antikoncepčních přípravků přirozeně a poměrně logicky vede ke zmíněné formě soužití. Nicméně k uzavření svazku v tomto případě stále může dojít, pouze se zvyšuje věk snoubenců. To může pomoci ke stabilitě manželství skrze vyšší sociální zralost a uváženější rozhodování ve volbě

[7] BECKER, Gary Stanley, 1997, s. 307
[8] Nový občanský zákoník, s. 139
[9] Důvodová zpráva k NOZ, s. 159
[10] PACÁKOVÁ, Hana, 2016, s. 4
[11] HAMPLOVÁ 2002; MOŽNÝ 2008; RABUŠIC 2001
[12] RABUŠIC, Ladislav, 1990, s. 60

partnera a výchovy dětí. Na počtu rozvedených párů se ale tato teorie zatím výrazně neprojevila.[13]

Zvyšující se počet kohabitací může souviset s rostoucím počtem rozvodů. Část rozvedených jedinců na základě zkušeností už odmítá znovu do svazku vstupovat a nesezdané soužití je pro ně přijatelnou alternativou.

Nicméně kohabitace se může některým jedincům jevit jako ideální možnost soužití hned od začátku. Vzrůstající rozvodovost zvyšuje počet dětí, které jsou zážitkem procesu rozvodu ovlivněni. Ti mohou v dospělosti vstup do manželství dlouho zvažovat či k němu nepřistoupit vůbec. Oblíbenost nesezdaných soužití po celém světě ovlivňuje celkový postoj k instituci manželství. Např. v zemích, kde je vyšší zastoupení religiozity a rodina a manželství jsou tak náboženským vnímáním podpořeny (jižní Evropa), nejsou tato partnerská soužití zdaleka tak populární jako je tomu ve více sekularizovaných státech (Skandinávie).[14]

Zajímavý jev v rámci nesezdaných soužití je možné sledovat v otázce živitele rodiny. Zatímco v tradičním modelu rodiny tuto pozici běžně zastává spíše muž, u kohabitací se velmi často do role živitelky staví žena. V těchto případech může být důvodem pro odmítnutí vstupu do manželství nedostatečná zajištěnost muže. [15]

3 Rozvod

K rozvodu, jako k jedné z forem zániku manželství, se mohli přiklonit už občané starověkého Říma. Svazek bylo možné rozdělit vzájemnou dohodou manželů nebo jednostranným požadavkem. Vnímání manželství jako neporušitelné smlouvy se vyvíjelo až společně s křesťanstvím.[16]

Fučík[17] poukazuje na potřebu transcendentálního ukotvení lidských činů, jakožto nezbytné součásti morálky. Křesťané pravidla vnímají a dodržují s vidinou věčného života. V sekularizované společnosti, jakou je právě ta v České republice, je nutné toto ukotvení nahradit. V současnosti je možné za pohon pro lidské jednání považovat „budoucí generace“. Proto je v rámci rozvodového řízení kladen velký důraz na zájmy nezletilých dětí.

[13] RABUŠIC, Ladislav, 1990, s. 62
[14] VÍTEČKOVÁ, Miluše; JÍLKOVÁ, Lucie, 2011, s. 74
[15] HAMPLOVÁ, Dana, 2002, s. 785
[16] FUČÍK, Petr, 2013, s. 24-25
[17] FUČÍK, Petr, 2013, s. 27

Rozvod je obecně společností vnímán spíše jako proces negativní a dopady na děti rozvádějících se manželů jsou považovány za jedny z jeho hlavních nepříznivých aspektů. Nicméně z Beckerova[18] zkoumání vyplývá, že za horšími výsledky dětí (ve škole i v jiných činnostech) z rozvedených manželství v porovnání s dětmi z úplných rodin, nemusí stát rozvod jako takový. Jedná se spíše o vlivy jemu předcházející, jako je hádání rodičů, nedostatek času věnovaného dětem a celkově nepříjemné ovzduší v domácnosti.

K rozvodu z pohledu teorie racionální volby dochází, pokud je očekávaný užitek z rozvodu vyšší než užitek ze setrvání v manželství. Pravděpodobnost rozvodu klesá mj. se zvyšováním mužova příjmu, s prodlužováním doby hledání partnera a následným pozdějším vstupem do manželství, přítomností sdíleného manželského kapitálu jako jsou děti či společný majetek a s délkou trvání manželství.[19]

3.1 Rozvod v České republice

Rozvod manželství rozhodnutím soudu představuje jediný způsob zániku manželství za života manželů.[20] V České republice jsou zákony týkající se rodinného práva zařazeny do druhé části nového občanského zákoníku. Podle § 755 „*manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“* § 757 uvádí, že „*připojí-li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství.*“[21] Lze pozorovat odklon od křesťanského pojetí manželského svazku.

Podle § 687 *„manželé mají rovné povinnosti a rovná práva. Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.“*[22] Výše uvedené povinnosti a práva manželů a další, které jsou ustanoveny § 687 až 689, nejsou přímo státem vynutitelné. Jejich neplnění ovšem slouží často jako relevantní důvod ke zrušení manželství a dále to může být bráno v potaz při rozhodování např. o výživném nebo o bydlení rozvedeného manžela.[23]

[18] BECKER, Gary S., 1997, s. 311
[19] BECKER, Gary S.; LANDES, Elisabeth M.; MICHAEL, Robert T., 1977, s. 1184
[20] Důvodová zpráva k NOZ, s. 185
[21] Nový občanský zákoník, s. 161
[22] Nový občanský zákoník, s. 145
[23] Důvodová zpráva k NOZ, s. 167

3.2 Příčiny rozvodu

Rozvod manželů ovlivňují různé sociodemografické charakteristiky jedinců, jako je finanční zajištěnost, socio-ekonomický status, vzdělání atd. „*Přestože většinou podávají žádost o rozvod ženy, šance, že podají žádost o rozvod právě ony, se ještě zvyšuje s jejich vzděláním, nižším věkem a přítomností dětí v rodině.*“[24] Jak již bylo zmíněno, v současné době je kladen velký důraz na emocionální uspokojení partnerů, čímž se vztahy stávají ještě křehčími.[25]

Příčiny rozpadu manželství a kohabitace se v řadě případů liší. Obecně jsou nesezdaná soužití méně stabilní než manželství. Rozdíl lze pozorovat mj. v délce trvání vztahu, přičemž kohabitace se obecně rozpadají po kratší době než manželství. Tento fakt ale nelze považovat pouze za negativní, jelikož se může jednat i o tzv. manželství na zkoušku. V tom případě se během prvních několika let vztahu vyfiltrují méně perspektivní páry a do manželství tak vstupují vztahy kvalitnější. Nicméně, jak již bylo zmíněno v kapitole 2.2 Nesezdané soužití, tento jev se zatím na snížení rozvodovosti neprojevil.

Na kvalitu všech typů soužití působí ekonomická stabilita partnerů a přítomnost dětí v rodině. Také věk je významným prediktorem stability vztahu. Mnoho autorů se shoduje, že nízký sňatkový věk je významným faktorem nestability i po kontrole působení ostatních možných proměnných (např. vzdělání, příjem, počet dětí, náboženská víra apod.).[26] S věkem se lidské činy stávají méně impulzivními a jedinci více spoléhají na trvalejší kapitálové charakteristiky partnera, než pouze na vzájemné city.[27] Tím tedy vyvstává další kladný aspekt vyššího vzdělání, jelikož se stupněm vzdělání jedince souvisí také věk jeho dosažení a obecně platí, že osoby častěji vstupují do manželství až po ukončení studií. V nesezdaném soužití ale hraje věk jedinců podstatně menší roli. Zásadní vliv na stabilitu manželství hraje i rodinný stav rodičů manželů. Je prokázáno, že rozvod rodičů zvyšuje také pravděpodobnost rozvodu jejich dítěte. [28]

Becker[29] uvádí, že vztah a lásku je možné „pěstovat“, což obnáší různě velké vynaložené úsilí partnerů. V případě, že právní úprava rozvodu ve státě ho činí snadno dosažitelným, náklady na udržení vztahu mohou být pro jedince vyšší, než náklady na rozvodové řízení. Přísnější podmínky pro uskutečnění rozvodu by měly mít za následek

[24] VOHLÍDALOVÁ, Marta, 2010, s. 55
[25] SINGLY 1999, VOHLÍDALOVÁ, MAŘÍKOVÁ 2011
[26] LARSON, HOLMAN 1994; SOUTH 1995; LEHRER 2008; GLENN, SUPANCIC 1984
[27] BECKER, Gary S., 1997, s. 310
[28] VOHLÍDALOVÁ, Marta; MAŘÍKOVÁ, Hana, 2011, s. 11-12
[29] BECKER, Gary S., 1997, s. 311

nižší rozvodovost, jelikož manželé budou mít větší motivaci o vztah pečovat. Náročnost rozvázání manželství může ale také páry odrazovat od vstupu do něj a pro stanovování zákonů v této problematice je tedy nutné zvážit, zda posilují stabilitu manželství, či spíše zabraňují jejich vzniku.

3.3 Důsledky rozvodu

Rozvod bývá velmi náročnou zkušeností pro všechny jeho účastníky a má jistě zásadní vliv na další životní dráhy jedinců. Zasahuje do osobního života manželů po psychické a finanční stránce. Ovlivňuje životy dětí a to v době rozvodu i dlouho poté. Působí ale do určité míry na chod celé společnosti, mj. kvůli veřejným nákladům rozvodu, jako jsou např. některé dávky státní sociální podpory a kvůli dopadům na vnímání instituce manželství.

Pro život v manželství je příznačná dělba práce a povinností a po opuštění svazku mohou být zdroje exmanželů alokovány nerovnoměrně. Hůře z této situace vychází většinou žena, což vyplývá z tradičního rozdělení funkcí v rodině, kdy žena je častěji v domácnosti a muž zastupuje pozici živitele. Žena (resp. vyživovaný manžel) tak přijde o velkou část jejího finančního příjmu.

Rozdílné funkce manželů mají také dlouhodobé dopady v rámci nerovnoměrného rozložení důchodů. Zatímco muž tráví čas spíše tržní formou práce, která zakládá nárok na stanovení starobního důchodu, žena svůj čas věnuje spíše pracím netržního charakteru (úklid, péče o děti), které se do výpočtu výše důchodu nezahrnují.[30] Šatavova[31] analýza dopadů rozvodu ukazuje, že jelikož rozvedení manželé nebudou sdílet své starobní důchody, měsíční důchod ženy se v průměru sníží o 7,1 % a naopak důchod muže vzroste průměrně o 2,9 %.

Další možnou nevýhodou rozvedených je ztráta nároku na různé daňové výhody, jako je sleva na manželku nebo výjimka z povinnosti odvádět daň z příjmu z daru.[32] To má na státní pokladnu spíše pozitivní efekt. Naopak je tomu u rozvedených jedinců, kteří mají v péči nezletilé dítě. Jednou z největších položek na seznamu veřejných výdajů týkajících se rozvodu, by byly pravděpodobně dávky státní sociální podpory. Zejména přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné jsou dávky, které často využívají osoby v čele neúplných rodin, za jejichž vznikem v mnoha případech stojí právě rozvod.

[30] ŠATAVA, Jiří, 2013, s. 13-14
[31] Tamtéž
[32] V určitých případech si jeden z manželů může odečíst z daní až necelých 25 tisíc Kč ročně.

Na základě systému sociálních dávek vyvstává na povrch otázka, zda naopak nevede k jeho zneužívání a nestaví tak úplné rodiny do méně výhodné pozice. „*S tím, jak se ve společnosti čím dál více upozaďují morální a etické hodnoty a jejich původní místo v žebříčku společenských hodnot přebírají hlediska ekonomická, se pak může stávat, že osoby, které by dříve uzavřely manželství, dnes tak neučiní z důvodu, že předstírat situaci samoživitele, byť v rozporu s objektivní realitou, bude pro příjem jejich (fakticky společné) domácnosti například v případě narození dítěte ekonomicky výhodnější.*“[33]

Za veřejné náklady rozvodu je možné považovat i veškeré administrativní poplatky, mzdy pracovníků obstarávající proces, také zisky ušlé účastí v soudním řízení atp. Jak již bylo zmíněno, rozpad manželství je nejkomplikovanější, pokud jsou ex-partneři zároveň také rodiči nezaopatřeného dítěte. Tím se celý proces prodlužuje a výše zmíněné výdaje rostou. Pokud není dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů nebo pokud rodič samoživitel nezvládá své povinnosti, musí se do situace vložit orgány sociálně-právní ochrany dětí. Děti mohou být umístěny do dětských či diagnostických domovů nebo např. do pěstounské péče. Další pojem související s péčí o děti rozvedených rodičů je výživné, což představuje nárok na splnění vyživovací povinnosti, který upravuje občanský zákoník. V České republice je právě neplacení výživného velmi častým porozvodovým problémem.

Dalším zásadním aspektem rozvodu je změna v porodnosti. Podle Pakosty[34] nemá rozvod vliv na celkový počet narozených dětí, jelikož reprodukční strategie rozvedených žen se navzájem vyruší, přesto může být efekt změny vnímání manželského svazku zřetelný na rozložení porodnosti v rámci manželství a mimo něj.

Z dlouhodobého hlediska je rozvod zásadním faktorem determinace změn ve společnosti. Děti rozvedených rodičů si utváří na instituci manželství vlastní názor a snižuje se pravděpodobnost jejich sňatku, naopak rozvod je v jejich případě častější. Problém může představovat také výchova dětí pouze jedním rodičem. V tomto případě nedostatek času rodiče (čas trávený v zaměstnání) může mít za následek horší prospívání dítěte ať už v rámci socializace nebo ve vzdělávacím procesu. Vzdělanostní šance potomků je také ovlivněna celým procesem rozvodu a problémy, které mu předcházely, což v životě dítěte znamená vyšší míru stresu v porovnání s dětmi z úplných rodin.[35] Děti negativně poznamenané rozvodem svých rodičů mohou být v dospělosti méně vzdělané,

[33] FRČEK, Mojmír, 2012, s. 73-74
[34] PAKOSTA, Petr, 2016, s. 66-67
[35] FUČÍK, Petr, 2013, s. 110

s čímž souvisí i horší pozice na trhu práce v podobě nižších mezd a vyšší pravděpodobnosti ztráty zaměstnání a případné čerpání sociálních dávek.

Rozdílný lidský potenciál závisí i na samotné charakteristice rozvádějících se rodin a ne pouze na rozvodu jako takovém. Tzn. dítě, které vyrůstá např. v rodině, která má nižší sociální a ekonomický status (a která zároveň tíhne k rozpadu), má větší šanci objevit se v dospělosti ve stejné pozici, aniž by ale akt rozvodu hrál významnější roli.[36]

Naopak ale podle Bartošové a Slepičkové[37] *„nové výzkumy ukazují dítě jako samostatného a reflexivního aktéra, který pociťuje vlastní zodpovědnost a zabývá se mimo jiné i morálním rozměrem porozvodové situace. Dětský pohled na ni je odlišný nejen od pohledu dospělých, ale i od toho, který by dospělí v případě dětí předpokládali. Rozvod není v dětské perspektivě vždy katastrofou, může být naopak událostí, která je – pakliže rodiče dokáží odpovědět na potřeby dítěte v takové situaci – vnímána jako přínosná a obohacující pro dítě i celou rodinu, zvlášť pokud mu přecházelo emocionálně náročné období a nejistota.“*

4 Přehled dosavadních empirických studií

Instituce manželství, její proměny a problémy se jí týkající jsou předmětem zkoumání už dlouhou řadu let, podrobněji se jím ekonomové zabývají od 60. 20. století.[38] Vzhledem k rozsáhlým socio-ekonomickým dopadům rozpadu tohoto svazku je i právě rozvod častým tématem odborné literatury. Velmi často jsou ale články zaměřené pouze sociologickým směrem a převážně zkoumají dopady na další generace. Socio-demografické charakteristiky potenciálních manželů zkoumají autoři častěji v kontextu vstupu do manželství, jako např. DiMaggio, Paul a Mohr, John 1985; Grow, André a Van Bavel Jan, 2015; Lewis, Susan K. a Oppenheimer Valerie K., 2000 a v České republice Hamplová D., 2003. Jednotlivé determinanty rozvodu jsou méně častou náplní výzkumů, tudíž literatura zabývající se konkrétně vlivem vzdělání manželů na pravděpodobnost jejich rozvodu není příliš rozsáhlá.

Pro zkoumání vlivu vzdělání na rozvodovost většinou autoři volí formu tzv. event-history analýzy dat. Tento druh analýzy se vyznačuje komplexními daty pokrývajícími delší časový úsek. Oproti tomu panelová data zaznamenávají hodnoty pouze

[36] FUČÍK, Petr, 2013, s. 113
[37] BARTOŠOVÁ, Michaela; SLEPIČKOVÁ, Lenka, 2016, s. 85
[38] BECKER, Gary, 1997, s. 199

v konkrétních okamžicích a není tak možné na jejich základě zjistit kauzalitu zkoumaných jevů.[39]

Významnými autory, kteří se nezabývají konkrétně vzděláním jakožto determinantem rozvodovosti, ale položili důležité teoretické základy, na něž navazuje většina dále zmíněných autorů, jsou především G. Becker a W. J. Goodes a v České republice I. Možný, L. Rabušic a P. Fučík.

4.1 Komparace výsledků

Stability and Change in the Educational Gradient of Divorce. A Comparison of Seventeen Countries (2006)

Juho Härkönen, Jaap Dronkers

Studie porovnává vliv vzdělání na rozvodovost žen v 17 různých zemích v letech 1989-1999. Podle této analýzy se ženy s vyšším vzděláním rozvedou s větší pravděpodobností ve Francii, Řecku, Itálii, Polsku a Španělsku. Naopak v Rakousku, Lotyšsku a USA je vliv vzdělání na rozvodovost negativní. V Estonsku, Finsku, Německu, Maďarsku, Litvě, Švédsku, Švýcarsku a Norsku nebyla nalezena žádná data ukazující spojitost mezi vzděláním manželů a jejich rozvodovostí. Autoři také došli k závěru, že neexistuje žádný vztah mezi striktností podmínek rozvodu a vlivem vzdělání na rozvodovost.[40]

Women's education and family behavior: trends in marriage, divorce and fertility (2010)

Adam Isen, Betsey Stevenson

Nejstarší data objevující se v článku jsou z 50. let 20. stol. a nejnovější z roku 2007. V roce 2007 se v USA vysokoškolsky vzdělané ženy vdávaly později, měly méně dětí, nedívaly se na manželství tolik jako na finanční jistotu a byly ve svazku šťastnější, než tomu bylo v předchozích letech. K rozvodu u vzdělanějších žen dochází s menší pravděpodobností, než u žen s nižším vzděláním.[41]

[39] HAMPLOVÁ, Dana, 2003, s. 20
[40] HÄRKÖNEN, Juho; DRONKERS, Jaap, 2006, s. 514
[41] ISEN, Adam; STEVENSON, Betsey, 2010, s. 21-22

Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství (2012)

Petr Pakosta

Analýza porovnává data z let 1994-2007 v České republice. Není nalezen lineární vztah vzdělání a rozvodovosti. Křivka by v tomto případě měla tvar obráceného „U“. Nejmenší pravděpodobnost rozvodu platí pro manžele se základním a vysokoškolským vzděláním.

Pakosta také zkoumá vzdělanostní homogamii párů, která spočívá v podobnosti snoubenců v tomto případě v rámci vzdělání. Párů, kde oba jedinci dosáhli stejného stupně vzdělání, bylo v roce 1994 60 %. Homogamní páry patří v rámci pravděpodobnosti rozpadu mezi průměrné a nepotvrzuje se tak předpoklad o jejich vyšší stabilitě. V případě hypergamních párů (opak homogamie) lze pozorovat změny. Pokud je muž vzdělanější, manželství se stává stabilnějším a naopak nejméně stabilní jsou vztahy, kde vyššího vzdělání dosáhla žena.[42]

The Impact of Parents' and Spouses' Education on Divorce Rates in Norway (2004)

Torkild Hovde Lyngstad

Podle autora v Norsku vzdělání působí na rozvodovost velmi silně. Na základě dat z let 1980-2000 vyvozuje, že méně vzdělaní manželé se přiklánějí k rozvodu podstatně častěji než vzdělanější páry. Opět nebyl nalezen vztah vzdělanostní homogamie a stability vztahu. Dílo také zkoumá vliv dodatečného vzdělávání po uzavření svazku. Riziko rozvodu se zvýší, pokud alespoň jeden z manželů dosáhne vyššího vzdělání v době od vstupu do manželství, a to bez ohledu na stupeň vzdělání v době sňatku.[43]

The Instability of Divorce Risk Factors in the UK (2005)

Tak Wing Chan, Brendan Halpin

Analyzovaná data pocházejí z let 1950-1989. Během této doby se efekt vzdělání na rozvodovost ve Spojeném království otočil. Na konci sledovaného období jsou vztahy vysokoškolsky vzdělaných partnerů více stabilní. Autoři naznačují teorii, že genderově vyrovnanější a celkově vyšší účast na terciárním vzdělávání se projevila mj. zdokonalením vysokých škol jako ideálního sňatkového trhu.[44]

[42] PAKOSTA, Petr, 2012, s. 72
[43] LYNGSTAD, Torkild Hovde, 2004, s. 138
[44] CHAN, Tak Wing; HALPIN, Brendan, 2005, s. 21

The Reversal of the Gender Gap in Education and Trends in Marital Dissolution (2014)

Christine R. Schwartza and Hongyun Han

Podle autorů, kteří zkoumali manželství uzavřená mezi lety 1950 a 2004, se v USA vliv vzdělání žen na jejich rozvodovost během této doby otočil. V minulosti trpěly páry s více vzdělanými ženami nejvyšší rozvodovostí, ale aktuálně je situace opačná.[45]

V tabulce 1 lze sledovat efekt vzdělání na rozvodovost manželství v jednotlivých státech, které jsou součástí analýzy výše zmíněných článků. Výsledky se shodují s výše uvedenými předpoklady, že v zemích s větší religiozitou je stále preferovaný tradiční model rodiny a vzdělání má na rozvodovost opačný efekt, než v sekularizovaných západních státech.

Tabulka 1 Vliv vzdělání na rozvodovost

Země	Vyšší vzdělání způsobuje		
	Nižší rozvodovost	Vyšší rozvodovost	Vztah nenalezen
ČR			X[46]
Estonsko			X
Finsko			X
Francie		X	
Itálie		X	
Litva			X
Lotyšsko	X		
Maďarsko			X
Německo			X
Norsko	X		X
Polsko		X	
Rakousko	X		
Řecko		X	
Španělsko		X	
Švédsko			X
Švýcarsko			X
UK	X		
USA	X		

Zdroj: vlastní zpracování, výše uvedené zdroje

[45] SCHWARTZ, Christine R.; HAN, 2014, 79.4, s. 625

[46] Nebyl nalezen lineární vztah, křivka rozvodovosti by měla tvar obráceného „U“

5 Východiska pro praktickou část

Hypotéza, která bude zkoumána v následující části, zní následovně: s rostoucím vzděláním manželů klesá rozvodovost. Studie z různých států a časových období, které se touto problematikou zabývaly v minulosti, se v závěrech liší. Lze ale sledovat podobnosti států, kde došlo ke srovnatelným výsledkům, především v míře religiozity. Na základě těchto souvislostí lze předpokládat, že v případě potvrzení existence vlivu vzdělání na rozvodovost v České republice, bude efekt podobný jako ve více sekularizovaných státech.

V kapitole 3.3 bylo popsáno velké množství socioekonomických dopadů rozvodu. Nejvýrazněji nesou náklady samozřejmě účastníci rozvodového řízení, náklady ovšem dopadají i na zbytek obyvatelstva, a to hned v době procesu rozvodu, ale hlavně v budoucnosti. Navazující analýza se zaměří na ty důsledky, které zasahují společnost jako celek. Za nejzávažnější, které se mohou projevit velmi rychle, autorka považuje především ekonomickou situaci neúplných rodin s dětmi a změny v porodnosti.

II. Praktická část

Předmětem následující části je komparace dostupných dat, týkajících se dané problematiky a výpočet a analýza indexu rozvodovosti. Výsledkem bude zhodnocení vlivu vzdělání na rozvodovost a dopadů rozvodů na společnost. V závěru budou zkoumány vládní výdaje na vzdělávání a bude diskutován význam tématu v kontextu národního hospodářství.

1 Data a metodika

V následující praktické části práce budou analyzována data za účelem potvrzení či vyvrácení hypotézy, která byla stanovena v úvodu - s rostoucím vzděláním manželů klesá rozvodovost. Předpoklad zní, že více vzdělaný pár se přikloní k rozvodu s menší pravděpodobností, než pár s nižším dosaženým vzděláním. Dále se práce zaměří na kvantifikování nákladů rozvodu v České republice, resp. jejich odhad, v souvislosti se vzděláním rozvedených a poskytne možná řešení a návrhy úprav. Všechna data (pokud jsou dostupná) jsou zkoumána za časové období 2006-2016, aby nebyla zobrazena pouze aktuální situace, ale i její vývoj.

Data byla čerpána převážně z webových stránek Českého statistického úřadu a poté upravena do nových tabulek či grafů, aby co nejpřehledněji zobrazovaly potřebné údaje. Metody použité v práci jsou především komparace a vztahová analýza dat.

Nejprve je zobrazena struktura obyvatelstva podle rodinného stavu a stupně dosaženého vzdělání. Počet obyvatel je udáván ve středním stavu obyvatelstva, za který je považován počet obyvatel daného území o půlnoci z 30. 6. na 1. 7. sledovaného roku, udávaný jako „stav k 1. 7.“ [47] Hodnoty jsou vyjádřeny absolutně i relativně, což je uplatňováno i u většiny následujících dat.

Podle rodinného stavu je obyvatelstvo standardně rozděleno na svobodné, ženaté či vdané, rozvedené a ovdovělé. Zajímavé by mohlo také být sledovat tuto problematiku v rámci registrovaného partnerství, jelikož výsledky by mohly být velmi odlišné. Podle statistického úřadu a aktivisty Šlehofra, který vytváří statistiky o registrovaných partnerství, sňatečnost homosexuálních párů roste se stupněm vzdělání jedinců.[48] Rozvodovost se v případě registrovaných partnerství pohybuje okolo 10 %.[49] Jedná se ale o málo početnou skupinu jedinců, v roce 2011 registrovaná partnerství tvořila zhruba

[47] ČSÚ, Demografická příručka, 2016
[48] ČSÚ, Partnerské svazky stejného pohlaví v České republice a v Evropě, 24. 10. 2013
[49] Deník.cz, 2. 8. 2014

0,02 % z celkového počtu domácností tvořených jednou rodinou.[50] Data bohužel nejsou zpracovávána do míry potřebné pro tento typ analýzy.

Vzdělání se člení do 4 stupňů: základní (vč. neukončeného), nižší střední (vyučení a střední bez maturity), úplné střední (vč. vyučení s maturitou a pomaturitního vzdělávání) a vysokoškolské. Do vysokoškolského vzdělání jsou také zahrnuty vyšší odborné školy a všechny programy vysokoškolského studia včetně bakalářského a doktorského.[51] Pro vzdělání jsou použity zkratky z důvodu úspornosti textu, Z pro základní, NSŠ pro nižší středoškolské, ÚSŠ pro úplné středoškolské a VŠ pro vysokoškolské. Aby nedošlo k deformaci skupiny svobodných a jedinců se základním vzděláním, byli od celkového počtu odečteni obyvatelé mladší 15 let, protože by zvyšovali pouze podíl těchto dvou skupin. Vhodnější by bylo počítat pouze jedince od 18 let, kvůli věkové hranici pro uzavření sňatku, ale dostupná data tuto variantu znemožňují. Je nutné brát v potaz rozdíl doby strávené ve vzdělávacím procesu u jednotlivých stupňů vzdělání, což může způsobovat určité zkreslení.

Aby bylo možné zjistit, zda má vzdělání vliv na rozvodovost, je vhodné věnovat pozornost vývoji struktury obyvatelstva podle rodinného stavu a vzdělání zároveň. Na základě pozorování meziročních změn lze určit, zda se některá ze skupin mění jiným tempem než ostatní. Tento jev by mohl značit souvislost mezi zkoumanými proměnnými.

Další část pokrývá otázku sňatečnosti a rozvodovosti ve sledovaném období podle vzdělání snoubenců/manželů. Jedná se o vzdělání jedinců v době vstupu, resp. výstupu z manželství. Vzhledem k tomu, že dostupná data neumožňují zkoumání dodatečně získaného vzdělání v době manželství, mohou být tímto způsobem výsledky zkresleny. Jsou uvedeny absolutní i relativní hodnoty pro každou kombinaci vzdělání v páru. Od roku 2007 již uvedení nejvyššího dosaženého vzdělání není pro snoubence/manžely povinné. Ve výsledku zhruba polovina jedinců informaci nesdělila, a je proto potřeba počítat s dalším možným ovlivněním výsledků. Při výpočtu procentuálních poměrů jednotlivých kombinací jsou pro větší vypovídající hodnotu brány v potaz pouze páry, kde oba jedinci informace o vzdělání uvedli.

Hypotéza je dále zkoumána na základě indexu rozvodovosti v jednotlivých skupinách rozvedených manželů. Index rozvodovosti je počítán podílem množství rozvodů a sňatků a udává tedy počet rozvodů na 100 sňatků v daném roce. Opět byly brány v potaz pouze páry, kde bylo uvedeno dosažené vzdělání na obou stranách.

[50] ČSÚ, Registrované partnerství je častější u mužů, 2011
[51] ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže, 2017

Vypovídající hodnota indexu rozvodovosti o celkovém stavu je nižší, než je tomu např. u úhrnné rozvodovosti, jelikož index dává do souvislosti sňatky a rozvody v daném roce a nejsou tak sledovány konkrétní rozvádějící se páry. Výsledky nemusí být přesné také z důvodu možnosti rozdílného vzdělání v momentě sňatku a rozvodu. Přesto autorka vzhledem k nedokonalosti přístupných dat pro účely zkoumání této hypotézy považuje tuto variantu za nejvhodnější, protože lze tímto způsobem zkoumat vztah mezi počtem rozvodů, sňatků a stupněm vzdělání. Index byl vypočítán pro každou možnost vzdělání v páru v letech 2006 až 2016.

Socioekonomické dopady rozvodů budou interpretovány na jedné skupině obyvatelstva, kterou je čistá neúplná rodina, jelikož na tuto část populace má rozpad manželství nejfatálnější dopad. Rodina, jejíž základ tvoří manželský pár, se nazývá úplná. V případě, že se rodina skládá pouze z jednoho rodiče a nezaopatřeného dítěte (dětí), případně dalších členů (prarodič, zaopatřené dítě), mluví se o rodině neúplné. Neúplná rodina se nazývá čistou, pokud nejsou přítomni žádní další členové kromě rodiče a dětí. Příčinou neúplnosti rodiny může být rozhodnutí vychovávat dítě sám, ovdovění nebo právě rozvod. Neúplné rodiny jsou často ohroženy chudobou a mají tak značný podíl na celkovém čerpání dávek sociální podpory. Ukazatele, pro které budou dostupná data, budou také srovnány v mezinárodním měřítku (především v rámci Evropy).

2 Výsledky výzkumu

2.1 Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu

Pro účely zkoumání rozvodovosti je důležité uvést vývoj rozdělení obyvatelstva podle rodinného stavu. Strukturu populace ovlivňuje právě rozvodovost, ale i další vlivy jako sňatečnost a úmrtnost. Z tabulky 2 je možné vyčíst, že nejmenší změny v relativních i absolutních hodnotách proběhly u skupiny ovdovělých. Na tento stav působí jiné vlivy než na zbývající skupiny, a pro účely zkoumání tak není příliš důležitý. Nejzásadnější rozdíl nastal u jedinců ženatých a vdaných. Během jedenácti let se snížil poměr této skupiny na celkovém počtu obyvatelstva[52] z 52 % na 47 %. Reálně došlo k poklesu zhruba o 360 tis. obyvatel. Na tuto změnu dále navazuje nárůst počtu rozvedených jedinců, čili více ukončených manželství a také nárůst počtu svobodných, kteří ještě nevstoupili do žádného svazku, čili méně uzavřených sňatků.

[52] Starší 15 let

Tabulka 2 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle rodinného stavu v %, 2006-2016

Rok	Rodinný stav			
	Svobodní/é	Ženatí/vdané	Rozvedení/é	Ovdovělí/é
2006	28,2	52,1	11,1	8,6
2007	28,7	51,6	11,2	8,5
2008	29,2	51,0	11,4	8,4
2009	29,6	50,5	11,6	8,3
2010	29,9	49,9	11,9	8,3
2011	30,0	49,2	12,3	8,5
2012	30,2	48,8	12,5	8,5
2013	30,5	48,2	12,8	8,5
2014	30,8	47,8	13,0	8,4
2015	31,0	47,4	13,2	8,4
2016	31,2	47,2	13,4	8,3

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka, 2006-2016, vlastní zpracování

2.1.1 Vývoj rozvodovosti v České republice

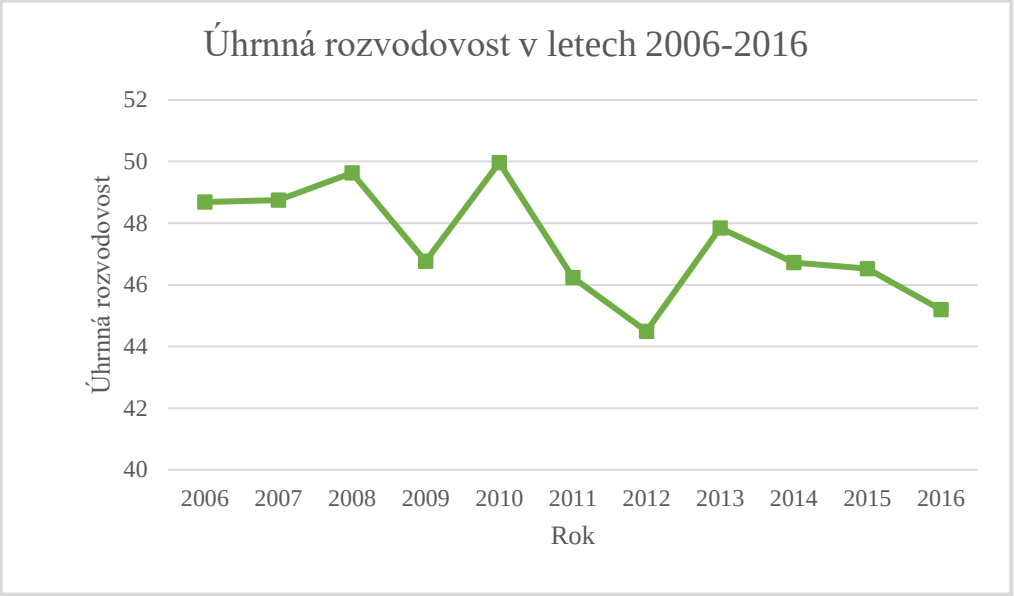
Úhrnná rozvodovost značí *„podíl manželství, která by skončila rozvodem, pokud by intenzity rozvodovosti podle délky trvání manželství zaznamenané v daném kalendářním roce zůstaly neměnné.“*[53] Na základě grafu 1, který zobrazuje úhrnnou rozvodovost v České republice v letech 2006-2016, lze konstatovat, že vývoj má kolísavou, spíše klesající tendenci. Rok 2010 představoval historické maximum 50 %.

Rozvodovost v České republice několik posledních desetiletí spíše rostla z důvodu uvolňování podmínek rozvodu a také vývoje vnímání manželství a rodiny jako takové. Růst nezapočal až po roce 1989, ale už před ním za minulého režimu. Přesto byl v roce 2012 počet rozvodů (26,4 tis.) dokonce nejnižší od roku 1999 (23,7 tis.), kdy rozvodovost v zemi výrazně ovlivnila novelizace zákona o rodině (k 1. 8. 1998). Ta totiž změnila podmínky pro ukončení manželství, zejména těch s nezletilými dětmi.[54]

Ve srovnání s evropskými státy je míra rozvodovosti v České republice jedna z nejvyšších. Na stejné příčce stojí zároveň také Švédsko a Finsko. Nejvíce párů se rozvádí v Bělorusku a Litvě. Oproti tomu Irsko, Černá hora a Malta se pyšní nejnižší rozvodovostí v Evropě.[55]

[53] ČSÚ, Demografická příručka, 2016
[54] ČSÚ, Obrat v rozvodech, 2013
[55] ČSÚ, Demografická ročenka, 2016

Graf 1 Úhrnná rozvodovost v ČR v letech 2006-2016

Zdroj: ČSÚ, Demografická příručka, 2016, vlastní zpracování

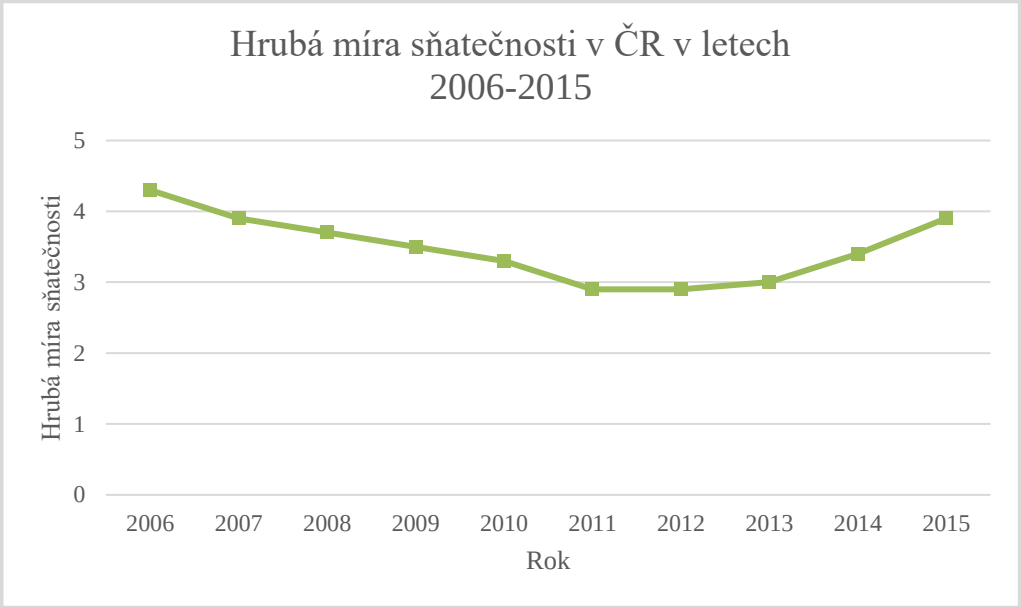
2.1.2 Vývoj sňatečnosti v České republice

V grafu 2 je zobrazen vývoj hrubé míry sňatečnosti v České republice. Počítá se poměrem počtu sňatků a středního stavu obyvatelstva a udává tak počet sňatků na 1000 obyvatel ve sledovaném období. Graf 2 znázorňuje, že míra sňatečnosti na území České republiky měla od roku 2007 klesající tendenci, ale po roce 2012 začala opět růst. Pokles se dá opět vysvětlit stále oblíbenějšími způsoby soužití, jako je například kohabitace.

V rámci evropských států je v kontextu sňatečnosti České republice, která se nachází zhruba v průměru, nejblíže Chorvatsko, Finko a Maďarsko. Nejméně sňatků na 1000 obyvatel se uzavírá v Portugalsku, Slovinsku a Itálii. Naopak nejvíc lidí vstupuje do manželství v Albánii, Turecku a Litvě.[56] Rozdíly mohou být způsobeny různými stadii přeměny společnosti, která souvisí s rozpadem „tradičního manželského systému“.

[56] ČSÚ, Demografická ročenka, 2016

Graf 2 Hrubá míra sňatečnosti v ČR v letech 2006-2015

Zdroj: ČSÚ, Demografická příručka, 2016, vlastní zpracování

2.2 Struktura obyvatelstva podle vzdělání

Aby bylo možné zhodnotit vývoj počtu rozvodů podle vzdělání, je potřeba se také podívat na rozdělení obyvatelstva podle nejvyššího stupně dosaženého vzdělání a jak se mezi lety 2006 a 2016 měnilo. Podle tabulek 3 a 4 nejvýznamnější změna nastala ve skupinách se základním a vysokoškolským stupněm vzdělání, přičemž jedinců, kteří dosáhnou pouze základního vzdělání, ubývá, a naopak počet absolventů vysokých škol vzrostl. Nárůst absolventů je možné vidět i u středních škol s maturitou, oproti tomu obyvatelstva se střední školou bez maturitní zkoušky je méně. Na základě těchto údajů je tedy možné konstatovat, že vzdělanost českého národa se v čase zvyšuje.

Ve srovnání s dalšími evropskými státy se Česká republika nachází daleko pod průměrem v rámci terciárního vzdělání, ale naopak podíl lidí se sekundárním stupněm vzdělání na celkovém počtu obyvatel je podstatně vyšší než u většiny evropských států.[57]

Mezi vlivy působící na vzdělanost populace může patřit i zvyšující se šance přijetí ke studiu. V roce 2000 bylo na vysokou školu přijato 45 % uchazečů, ale o 15 let později už bylo studium umožněno 77 % přihlášeným. Podobný vývoj je možné sledovat u většiny typů škol. Např. ke studiu na střední odborné škole bez maturitní zkoušky bylo

[57] ČSÚ, ČR v mezinárodním srovnání, 2017

v roce 2015 přijato 88 % uchazečů.[58] Konkrétně tento fakt může být jedním z důvodů snížení počtu jedinců se základním vzděláním. Zvýšení šance přijetí mohlo být pro školy nutným opatřením, aby získali dostatečný počet studentů, jelikož ve sledovaném období se o studium ucházely děti ze slabších ročníků z konce tisíciletí.[59]

Tabulka 3 Vzdělanostní struktura obyvatelstva v tis., 2006-2016

Rok	Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání				
	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2006	1 685,9	3 264,1	2 855,8	954,6	13,0
2007	1 675,1	3 244,8	2 936,4	974,8	13,9
2008	1 662,3	3 197,8	3 019,8	1 050	13,9
2009	1 567,6	3 223,3	3 057,2	1 147,2	14,0
2010	1 487,7	3 191,0	3 086,6	1 236,3	13,9
2011	1 439,0	3 168,1	3 055,4	1 337,1	14,3
2012	1 395,7	3 122,9	3 021,2	1 411,9	13,0
2013	1 322,7	3 089,3	3 029,0	1 495,7	14,8
2014	1 243,3	3 038,5	3 063,7	1 572,4	15,1
2015	1 254,3	3 046,7	3 030,3	1 587,8	16,6
2016	1 228,7	3 025,7	3 004,9	1 653,7	15,7

Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností, 2006-2016, vlastní zpracování

[58] ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže, 2016
[59] ČSÚ, Aktuální populační vývoj v kostce, 2017

Tabulka 4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ČR v %, 2006-2016

Rok	Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání				
	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2006	13,84	44,59	28,90	12,52	13,84
2007	13,61	43,79	29,85	12,58	13,61
2008	13,33	43,20	30,28	13,00	13,33
2009	12,68	43,11	30,14	13,90	12,68
2010	11,86	42,52	30,69	14,79	11,86
2011	11,47	42,25	30,34	15,74	11,47
2012	11,35	41,78	30,36	16,31	11,35
2013	10,93	41,39	30,28	17,19	10,93
2014	10,40	40,95	30,89	17,59	10,40
2015	10,35	40,91	30,75	17,76	10,35
2016	10,35	40,57	30,17	18,70	10,35

Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností, 2006-2016, vlastní zpracování

2.2.1 Sňatkový věk snoubenců

Větší účast obyvatelstva v terciárním vzdělávání může mít za následek mj. nárůst počtu svobodných jedinců (viz tabulka 2), vzhledem ke zvýšení věku při vstupu do manželství. Data z roku 2016, která jsou zobrazena v tabulce 5, dokazují, že pokud se jedinec účastní vzdělávacího procesu déle, vstupuje do manželství později (viz kapitola 2.3). Jak bylo popsáno již v kapitole 2.2 Nesezdané soužití, vyšší věk přispívá k celkové vyspělosti jedince, jehož jednání by mělo být méně impulzivní a vstup do svazku tak lépe uvážený. Nejčastěji se sňatek uzavírá mezi snoubenci ve věku 25-29, což je možné sledovat u všech vzdělanostních skupin obyvatelstva. U vysokoškolsky vzdělaných snoubenců lze pozorovat výrazně větší koncentraci svateb ve věku 25-34, zatímco u osob se základním vzděláním je rozložení podstatně rovnoměrnější. Data ilustrují, že čím je osoba vzdělanější, tím vyšší je pravděpodobnost, že do manželského svazku vstoupí ve věkovém rozmezí 25-29 let.

Tabulka 5 Vzdělání snoubenců podle věku v %, 2016

Věk	Dosažené vzdělání snoubenců					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
Celkem	100,0	3,3	10,7	17,3	15,1	53,6
-19	0,4	3,0	0,6	0,3	-	0,4
20-24	9,1	15,2	9,6	12,3	4,7	8,8
25-29	30,1	23,2	20,1	30,0	41,3	29,5
30-34	24,7	19,0	19,9	23,3	30,3	24,9
35-39	14,2	13,7	15,9	14,3	12,0	14,5
40-44	8,2	8,3	12,6	8,0	4,6	8,4
45-49	4,8	4,7	7,4	4,8	2,4	4,9
50-54	3,4	4,2	5,3	3,2	1,8	3,5
55-59	2,1	2,8	3,6	1,7	1,3	2,1
60-64	1,6	3,0	2,8	1,2	0,9	1,6
65+	1,4	2,8	2,3	1,0	0,8	1,4

Zdroj: ČSÚ, Demografická příručka 2016, vlastní zpracování

2.3 Struktura rozvedených podle vzdělání

V tabulce 6 je možné pozorovat vývoj vzdělanostní struktury v rámci rozvedené části populace. Je zde vyjádřen poměr zastoupení jednotlivých stupňů vzdělání vzhledem k celkovému počtu rozvedených v daném roce. V tabulce 7 jsou vyjádřeny v procentních bodech změny v zastoupení obyvatelstva v jednotlivých stupních vzdělání mezi lety 2006-2016 z tabulek 4 a 6 (obyvatelstvo celkem a rozvedení jedinci). Změna ve vzdělanostní struktuře rozvedených jedinců se liší od změny, která proběhla v rámci celého obyvatelstva. Zatímco zastoupení lidí se základním vzděláním v rámci skupiny rozvedených se snížilo více než je tomu u celkové populace, u vysokoškolsky vzdělaných je možné sledovat opačný jev. Největší přírůstek se objevil u rozvedených osob se středoškolským vzděláním s maturitou. Z dat tedy vyplývá, že přestože se podíl vysokoškolsky vzdělaných rozvedených zvýšil, nárůst je méně výrazný než v rámci celkového obyvatelstva. Přesně naopak je tomu u jedinců se základním vzděláním, jejichž počet se ve skupině rozvedených snížil více než v rámci celkového obyvatelstva. Na základě stanovené hypotézy se předpokládá, že čím vyššího vzdělání člověk dosáhne, tím nižší bude pravděpodobnost jeho rozvodu. Prostřednictvím zkoumání struktury obyvatelstva nelze tuto hypotézu potvrdit, jelikož nižší zastoupení u rozvedených jedinců

nemají pouze vysokoškolsky vzdělaní, nýbrž i osoby se základním vzděláním. Křivka rozvodovosti by tedy opravdu mohla mít tvar obráceného „U“, jak již navrhl Pakosta ve své analýze (viz kapitola 4).

Tabulka 6 Rozvedení jedinci podle vzdělání v %, 2006-2016

Rok	Stupeň vzdělání rozvedených jedinců			
	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
2006	16,0	45,7	30,3	7,9
2007	14,6	43,6	32,8	9,0
2008	14,6	43,0	33,2	9,2
2009	13,5	42,9	33,9	9,7
2010	12,4	40,5	35,9	11,3
2011	10,1	42,7	35,9	11,3
2012	10,1	41,5	37,3	11,0
2013	9,8	40,8	38,3	11,1
2014	9,4	40,8	39,1	10,8
2015	9,9	40,3	37,8	11,9
2016	9,9	39,6	38,9	11,5

Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky obyvatelstva, 2006-2016, vlastní zpracování

Tabulka 7 Změny ve vzdělanostní struktuře v procentních bodech

	Stupeň vzdělání obyvatelstva			
	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
Celkem	-3,5	-4,0	1,3	6,2
Rozvedení	-6,1	-6,1	8,6	3,6

Zdroj: vlastní výpočty

2.4 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců

Pro lepší pochopení struktury rodinného stavu podle vzdělání je užitečné se blíže podívat na rozdělení sňatků. Z tabulek 8 a 9 lze vyčíst, že jednoznačně nejvíce svazků bylo v roce 2016 uzavřeno mezi snoubenci se stejným stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání (červeně vyznačené hodnoty), přičemž nejčastěji se ženili a vdávali obyvatelé se středním stupněm vzdělání s maturitou (hodnoty tučně), o něco méně pak vysokoškolsky vzdělané páry. Data tedy potvrzují již zmiňovanou teorii o vzdělanostní

homogamii párů. V průběhu sledovaného období 2006-2016 se výsledky výrazně nemění (viz příloha 1).

Pokud se procentuální zastoupení jednotlivých stupňů vzdělání srovná s celkovou vzdělanostní strukturou obyvatelstva, lze tvrdit, že více vzdělaní jedinci vstupují do manželství častěji, než ti s nižším stupněm vzdělání. Tento fakt by mohl dále podporovat tvrzení, že vyšší vzdělání může mít za následek snižování rozvodovosti.

Na základě dat je možné konstatovat, že situace, kdy jeden z páru má o stupeň vyšší vzdělání, je častější pro případ, kdy vyššího vzdělání dosáhla žena než muž. Nejvýrazněji je tento jev možné sledovat u sňatků mezi muži se středním vzděláním s maturitou a bez maturity s ženami se stejným nebo vyšším vzděláním. Jev je možné vysvětlit mj. rozdílným postavením mužů a žen na trhu práce. Pro typicky mužské pozice je často dostačující střední vzdělání bez maturity a má tedy u mužů největší zastoupení. Ženy častěji studují střední školu zakončenou maturitní zkouškou, protože s nižším vzděláním obtížněji nacházejí uplatnění.

Tabulka 8 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců, 2016

Vzdělání ženicha	Vzdělání nevěsty					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
Celkem	50 768	1 829	4 242	**8 869**	8 640	27 188
Z	1 565	**971**	261	224	80	29
NSŠ	6 639	521	**2 815**	2 356	886	61
ÚSŠ	**8 673**	234	937	**4 736**	2 682	84
VŠ	6 664	58	173	1 452	**4 743**	238
Nezjištěno	27 227	45	56	101	249	26 776

Tabulka 9 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců v %, 2016

Vzdělání ženicha	Vzdělání nevěsty				
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
Celkem	100,0	7,7	18,1	**37,9**	36,3
Z	6,6	**4,2**	1,1	1,0	0,4
NSŠ	28,4	2,3	**12,2**	10,2	3,8
ÚSŠ	**37,1**	1,0	4,1	**20,5**	11,6
VŠ	27,8	0,3	0,8	6,3	**20,5**

Zdroj tab. 8 a 9: ČSÚ, Demografická ročenka 2016, vlastní zpracování

2.5 Počet rozvodů podle vzdělání manželů

V případě rozvodovosti je možné sledovat jev, který navazuje na analýzu struktury sňatků. Podobně jako v předešlých tabulkách 8 a 9 data v tabulkách 10 a 11 ukazují, že k největšímu počtu rozvodů dochází u párů se stejným stupněm dosaženého vzdělání (červené hodnoty) a obecně nejvíce rozvodů probíhá ve skupině žen se středoškolským vzděláním a ve skupině mužů se středním vzděláním bez maturity (hodnoty tučně).

Jak uvedl Pakosta[60], poslední čísla (2012) pro Českou republiku dokládají, že páry, v nichž má muž vyšší vzdělání než žena, mají nižší pravděpodobnost rozvodu, a to zejména pokud vzdělání ženy je výrazně nižší (tento vztah se prohlubuje s tím, jak se zvětšuje rozdíl mezi vzděláním muže a ženy). Pakliže je tomu obráceně a žena má vzdělání vyšší než muž, je pravděpodobnost rozvodu vyšší a tento efekt se opět prohlubuje s rostoucím rozdílem vzdělání manželů. Souhrnně se v České republice nejčastěji rozvádějí páry, v nichž má žena vyšší vzdělání, a nejméně často páry s mužem s vyšším vzděláním (homogamní manželství se nacházejí někde mezi nimi).

Podle dat z tabulek 8 a 9 se výše zmíněných svazků, kde muž dosáhl vyššího vzdělání než žena, uzavírá nejméně. Informace z tabulek 10 a 11 Pakostovu teorii o nízké rozvodovosti těchto manželství nedokládají. Spíše naznačují, že nejstabilnější je manželství, kde alespoň jeden z manželů dosáhl vysokoškolského vzdělání a druhý má vzdělání nižší pouze o jeden stupeň. Přestože se potvrzuje, že homogamní vztahy vznikají nejčastěji, teorii o vyšší stabilitě těchto párů tato analýza nepotvrzuje. Podobné výsledky platí pro celé sledované období 2006-2016 (viz příloha 2).

Tabulka 10 Počet rozvodů podle vzdělání manželů, 2016

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
Celkem	24 996	1 263	4 675	**6 151**	3 327	9 580
Z	914	**332**	307	208	35	32
NSŠ	**6 393**	622	**3 070**	2 222	373	106
ÚSŠ	4 831	202	1 025	**2 714**	818	72
VŠ	3 239	18	165	857	**1 724**	475
Nezjištěno	9 619	89	108	150	377	8 895

[60] PAKOSTA, Petr, 2012, s. 56

Tabulka 11 Počet rozvodů podle vzdělání manželů v %, 2016

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky				
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
Celkem	100,0	8,0	31,1	**40,8**	20,1
Z	6,0	**2,3**	2,1	1,4	0,2
NSŠ	**42,8**	4,2	**20,9**	15,1	2,5
ÚSŠ	32,4	1,4	7,0	**18,5**	5,6
VŠ	18,8	0,1	1,1	5,8	**11,7**

Zdroj tab. 10 a 11: ČSÚ, Demografická ročenka 2016, vlastní zpracování

2.6 Index rozvodovosti podle vzdělání manželů

V následující kapitole bude zkoumána pravdivost hypotézy prostřednictvím indexu rozvodovosti. Lze jej spočítat porovnáním počtu sňatků a rozvodů v daném období a bude uveden pro každou kombinaci vzdělání v letech 2006-2016 (viz data v přílohách 1 a 2).

Na základě sledování vývoje indexu v tabulce 12 lze konstatovat, že páry, pro které index nabývá nejnižších (zeleně vyznačené) a nejvyšších hodnot (červeně vyznačené), se v čase mění minimálně, s tím, že nejnižší hodnota dokonce zůstává stále stejná. Z toho vyplývá, že hypotéza bude potvrzena či vyvrácena jednotně pro celé sledované období.

Nejčastěji (v 7 z 11 sledovaných let) nabývá index nejvyšší hodnoty v případech, kdy manželka dosáhla středního vzdělání bez maturity a manžel základního. Ve dvou případech se pak nejvyšší index objevil u možnosti, kde mají oba manželé střední vzdělání bez maturity a v případě dvou minulých let měla žena základní vzdělání a muž střední bez maturity. Nejnižší hodnota náleží v každém roce dvojícím, kde žena vystudovala vysokou školu a muž střední školu s maturitou.

Pokud se přihlédne pouze k celkovým počtům rozvodů a sňatků pro jednotlivá pohlaví a stupně vzdělání, data ukazují, že nejnižší index rozvodovosti připadá vysokoškolsky vzdělaným jedincům. Naopak k největšímu počtu rozvodů v poměru ke sňatkům dochází u mužů a žen se středoškolským vzděláním bez maturity. U žen se tak dělo ve všech sledovaných obdobích, muži mají ve čtyřech případech index nejnižší u základního vzdělání. Na základě těchto informací lze konstatovat, že pravděpodobnost rozvodu by mohla být nižší, pokud manželé dosáhli vyššího vzdělání, zvláště pokud se jedná o vzdělání vysokoškolské.

Tabulka 12 Index rozvodovosti, 2006-2016

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky				
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
2006					
Celkem	59,43	82,97	96,73	46,44	26,92
Z	86,96	92,75	89,86	66,61	79,10
NSŠ	85,15	90,20	104,84	60,30	39,18
ÚSŠ	42,09	47,47	69,69	41,49	21,20
VŠ	33,15	52,52	77,83	35,52	27,63
2007					
Celkem	43,67	57,49	64,78	36,92	23,15
Z	57,43	51,75	70,86	57,36	41,46
NSŠ	59,04	70,60	66,19	49,54	26,48
ÚSŠ	32,94	41,42	58,19	31,32	17,77
VŠ	29,02	44,74	58,80	30,30	25,67
2008					
Celkem	43,43	60,56	62,56	38,45	23,26
Z	64,73	56,87	87,22	58,30	43,06
NSŠ	57,21	71,85	62,39	50,18	29,76
ÚSŠ	33,51	41,61	58,63	32,67	17,33
VŠ	29,75	58,70	51,60	33,29	25,53
2009					
Celkem	40,80	62,53	63,70	36,46	19,31
Z	64,94	59,30	92,88	50,80	36,26
NSŠ	57,33	72,99	63,82	50,63	24,61
ÚSŠ	31,42	44,33	59,07	31,22	13,47
VŠ	24,93	54,79	46,61	27,76	21,65
2010					
Celkem	43,35	66,98	77,86	39,46	19,37
Z	74,96	66,75	110,91	61,08	37,18
NSŠ	64,14	81,25	80,41	52,20	19,95
ÚSŠ	34,69	45,44	67,41	35,62	15,35
VŠ	24,68	26,67	51,67	27,96	21,57

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky				
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
2011					
Celkem	38,30	58,66	71,42	34,77	17,86
Z	56,12	52,87	68,60	52,93	30,68
NSŠ	60,18	72,68	78,83	47,00	21,74
ÚSŠ	29,57	43,55	57,11	30,96	12,62
VŠ	22,37	32,89	42,11	24,42	20,29
2012					
Celkem	32,92	47,03	65,29	30,39	15,40
Z	51,60	42,66	74,95	50,47	24,24
NSŠ	52,81	55,91	70,31	42,98	20,21
ÚSŠ	24,90	37,40	54,11	25,30	11,23
VŠ	19,36	27,71	38,65	22,78	17,04
2013					
Celkem	67,68	72,88	138,25	59,58	36,14
Z	63,07	35,09	204,12	115,06	40,00
NSŠ	118,82	168,94	138,27	100,76	51,33
ÚSŠ	49,54	94,05	123,85	44,24	30,40
VŠ	43,37	83,33	135,66	51,70	36,91
2014					
Celkem	69,51	100,74	135,68	63,27	37,19
Z	88,06	64,81	161,22	94,06	55,17
NSŠ	116,90	148,93	138,36	103,01	54,65
ÚSŠ	51,69	106,45	129,70	47,85	30,06
VŠ	44,65	100,00	92,94	56,70	38,38
2015					
Celkem	65,88	77,88	115,42	68,35	34,40
Z	68,09	40,98	129,48	102,21	49,43
NSŠ	105,97	131,73	117,15	104,93	49,21
ÚSŠ	53,43	91,63	109,67	53,74	28,73
VŠ	41,11	60,34	95,63	54,44	34,87

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky				
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
2016					
Celkem	63,52	65,81	109,10	68,44	35,16
Z	57,42	34,19	117,62	92,86	43,75
NSŠ	95,58	119,39	109,06	94,31	42,10
ÚSŠ	55,41	86,32	109,39	57,31	30,50
VŠ	43,01	31,03	95,38	59,02	36,35

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka 2006-2016, vlastní zpracování

3 Socioekonomické dopady rozvodů

3.1 Hranice překročení míry chudoby

Pro nejjednodušší vyjádření negativních dopadů rozvodů na společnost a její ekonomiku je zkoumána hranice míry chudoby a počet domácností, který v daném roce pod tuto hranici klesl. Domácnosti se pak dále rozdělují podle jejich typu a podle vzdělání osoby v jejich čele. Analýza těchto dat by mohla pomoci vyjádřit souvislost mezi chudobou, rodinným stavem a vzděláním jedince.

Česká republika má jakožto člen Evropské unie povinnost každý rok provádět průzkum o příjmech a sociálních podmínkách domácností EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions). Poslední šetření proběhlo na jaře roku 2016 a vyšetřeno bylo celkem 8507 domácností. Tabulka 13 zobrazuje údaje o míře ohrožení chudobou v letech 2011 až 2016. Na základě metodiky Eurostatu se míra ohrožení příjmovou chudobou počítá jako 60 % mediánu ze všech vypočtených ekvivalizovaných příjmů přidělených každému členu domácnosti. Ekvivalizovaný příjem je podílem disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Přepočet na spotřební jednotky je prováděn podle stupnice OECD, první dospělé osobě v domácnosti je přidělena váha 1, dalším osobám starším 13 let včetně váha 0,5 a osobám mladším 13 let váha 0,3. Další hodnota objevující se v tabulce 13 je míra chudoby, což je podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou na celkovém počtu dané skupiny osob.[61]

[61] ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností, 2016

Ve sledovaném období dosáhla míra ohrožení chudobou maxima v roce 2011 s úrovní 9,8 %. Nicméně na podobné úrovni se pohybuje dlouhodobě a během šesti pozorovaných let se míra výrazně nezměnila. Z dat vyplývá, že typem domácnosti, která je nejvíce ohrožená příjmovou chudobou, je čistá neúplná rodina (1 dospělý, min. 1 dítě). V roce 2016 se za tuto hranici dostalo dokonce 37 % z celkového počtu čistých neúplných rodin. Další ohroženou skupinou jsou domácnosti dvou dospělých se 3 a více dětmi, kterých je chudobou ohrožena více než pětina (21 %). V kontextu ekonomické aktivity jsou nejohroženější skupinou jednoznačně nezaměstnaní, v roce 2016 hranici chudoby překročilo více než 50 % z nich.[62]

Tabulka 13 Míra chudoby podle typu domácnosti v letech 2011-2016

	Rok					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Počet osob v tis.	1 022,3	990,3	885,9	1 002,3	1 006,2	1 000,5
Míra chudoby	9,8	9,6	8,6	9,7	9,7	9,7
Hranice chudoby v Kč	113 040,0	114 953,0	116 093,0	118 817,0	122 637,0	128 287,0
Typy domácností:						
Bez dětí celkem	7,1	7,5	7,1	7,3	7,9	7,9
Jednotlivci	18,2	14,9	14,7	15,4	19,0	20,2
S dětmi celkem	12,4	11,6	10,1	12,1	11,5	11,5
- 1 dospělý, min. 1 dítě	35,6	31,3	27,8	35,9	34,4	37,0
- 2 dospělí, 1 dítě	6,8	6,8	8,5	8,0	6,2	6,4
- 2 dospělí, 2 děti	9,3	8,9	6,4	8,3	9,1	9,3
- 2 dospělí, 3 a více dětí	23,9	22,4	13,8	24,0	25,1	21,0

Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností, 2016

[62] ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností, 2016

3.2 Rozvod jako příčina neúplnosti rodin

V rámci výběrového šetření EU-SILC z roku 2016 téměř 50 % z dotázaných neúplných rodin uvedlo, že už náklady na bydlení jsou pro ně velkou zátěží. Necelých 50 % respondentů také uvedlo, že si nemohou dovolit jednou ročně týdenní dovolenou mimo domov. Největší část neúplných rodin (32 %) přiznala, že se svým příjmem vychází jen obtížně a 19 % dokonce velmi obtížně. Oproti tomu úplné rodiny uvedly nejčetněji pouze menší obtíže (35 %) a „docela snadno“ (32 %), přičemž s velkými obtížemi se svým příjmem vycházelo pouze 4,6 %.[63]

V tabulce 14 je možné sledovat vývoj počtu čistých neúplných rodin, tedy rodin, jež se skládají pouze z jednoho rodiče a nezaopatřeného dítěte (dětí), za jejichž vznikem stojí rozvod osoby v jejím čele. Dalšími příčinami neúplnosti rodiny může být ovdovění nebo porod dítěte mimo manželský svazek. Během let 2006-2016 nedošlo v rámci absolutních hodnot k výrazným změnám, nicméně poměr rozvodu jako příčiny má spíše klesající tendenci. Přesto lze stále konstatovat, že rozvod je jednoznačně nejčastějším důvodem vzniku neúplných rodin. Pro rok 2015 nebyla nalezena potřebná data.

Tabulka 14 Rozvod jako příčina vzniku neúplných rodin, 2006-2016

Rok	Počet rodin	Počet rodin v %[64]	Sociální příjmy rodin v Kč
2006	109 028	66,59	14 690
2007	115 813	69,50	14 933
2008	119 852	71,50	15 246
2009	107 789	68,15	14 541
2010	103 174	63,00	12 719
2011	114 855	64,40	12 623
2012	111 854	63,60	10 861
2013	96 889	58,57	9 642
2014	104 703	59,41	13 390
2015	-	-	-
2016	102 256	61,50	20 325

Zdroj: ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže, 2006-2016, vlastní zpracování

[63] ČSÚ, Příjmy a životní podmínky, 2016
[64] Poměr na celkovém počtu neúplných rodin.

3.2.1 Osoby v čele neúplných rodin podle vzdělání

Tabulka 15 ilustruje vývoj procentuálního zastoupení osob v čele neúplných rodin vzhledem ke stupni jejich dosaženého vzdělání. S ohledem na předchozí zkoumání struktury obyvatelstva je možné sledovat jisté rozdíly mezi změnami celkové populace a změnami v rámci neúplných rodin, a to především u skupin středního vzdělání. Vývoj je velmi kolísavý, ale rozložení jinak přibližně odpovídá struktuře u celkového obyvatelstva. Pro rok 2015 nebyla nalezena vhodná data.

Tabulka 15 Vzdělání osoby v čele neúplných rodin v %, 2006-2016

Rok	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ
2006	9,3	37,2	42,1	11,4
2007	8,1	37,3	40,7	13,9
2008	8,8	35,3	42,9	13,0
2009	9,8	38,1	38,5	13,6
2010	6,9	35,4	42,5	15,2
2011	5,4	34,4	45,2	15,1
2012	4,4	36,0	44,5	15,1
2013	7,8	31,7	43,1	17,5
2014	8,4	35,0	39,8	16,8
2015	-	-	-	-
2016	10,4	29,9	39,8	19,8

Zdroj: ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže 2007-2017, vlastní zpracování

3.3 Vývoj čerpání dávek státní sociální podpory v ČR

Jak již bylo uvedeno, neúplné rodiny jsou často ohroženy chudobou a mohou proto získat pomoc formou státní sociální podpory. Systém státní sociální podpory se zaměřuje na rodiny s nezaopatřenými dětmi a využívá se v situacích, jež nemůže rodina vyřešit sama. Hlavními příčinami těchto situací je především nízký příjem, neúplnost rodiny a výchova malého dítěte. Pro posouzení nároku jedince na dávky státní sociální péče jsou testovány pouze příjmy rodiny, a to vzhledem k úrovni životního minima.

Od roku 2008 se v rámci konstrukce většiny dávek státní sociální podpory a pěstounské péče udál velký počet změn. Dochází tak k velkým výkyvům hodnot např. u sociální příplatku.[65]

V tabulce 16 jsou zobrazeny sumy všech vyplácených dávek státní sociální podpory v tisících Kč během let 2006 až 2016 a dále vybrané konkrétní dávky, které by mohly pobírat osoby v důsledku rozvodu, který stojí za jejich vznikem. Během sledovaného období vzrostly celkové výdaje na všechny dávky sociální podpory jen minimálně, nicméně struktura těchto dávek se výrazně změnila. Přídavek na dítě ještě v roce 2007 pobíraly domácnosti, pokud jejich příjem klesl pod 4 násobek životního minima, v roce 2016 už je hranice 2,7 násobek životního minima, což způsobilo tak razantní propad. Jak je ale vidět, snížení na straně přídavku na dítě se do jisté míry kompenzuje příspěvkem na bydlení a rodičovským příspěvkem.

Tabulka 16 Vládní výdaje na dávky státní sociální podpory v tis. Kč, 2006-2016

Rok	Celkem	Druh dávky				
		Přídavek na dítě	Sociální příplatek	Příspěvek na bydlení	Rodi-čovský příspěvek	Porodné
2006	33 456	11 033	4 418	2 287	13 526	1 591
2007	47 761	10 236	4 607	1 565	28 690	2 097
2008	41 039	6 232	3 174	1 619	28 294	1 647
2009	40 160	4 736	2 962	2 280	28 586	1 579
2010	39 786	3 862	3 100	3 521	27 722	1 565
2011	34 941	3 498	786	4 641	25 709	292
2012	34 220	3 332	48	5 732	24 950	144
2013	35 230	3 329	-2	7 404	24 338	148
2014	35 117	3 206	-1	8 843	22 913	143
2015	34 966	3 057	-1	9 161	22 480	256
2016	34 973	2 817	-	9 261	22 625	256

Zdroj: ČSÚ, Vybrané údaje o sociálním zabezpečení, 2016

[65] MPSV, Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR, 2016

3.3.1 Dávky státní sociální podpory podle typu rodin

Přestože neúplné rodiny zaujímají v rámci celkového počtu o mnoho menší část než rodiny čisté, struktura jejich příjmů je natolik odlišná, že v kontextu veřejných výdajů je to ve výsledku skupina výrazná. V tabulce 17 jsou vyčísleny průměrné roční příjmy tří typů rodin. Je zde vidět značný rozdíl ve velikosti příjmů, což podporuje tvrzení, že mají neúplné rodiny obecně nižší životní úroveň, než zbytek obyvatel. Nejzajímavější rozdíl je možné pozorovat u zmíněných sociálních příjmů. Úplné rodiny a neúplné rodiny s dalšími členy pobírají větší část sociálních příjmů než je tomu v čistých neúplných rodinách, nicméně jsou to právě neúplné rodiny, které čerpají největší procento dávek sociální podpory. Sociální příjmy ostatních typů skupin se totiž z velké části skládají z důchodů. V úplných rodinách dosahují důchody necelých 90 % celkových sociálních příjmů, kdežto pro čisté neúplné rodiny představují dávky státní sociální podpory skoro 60 % jejich sociálních příjmů.

Tabulka 17 Příjmy podle typu rodin 2016

		Neúplné rodiny		Úplné rodiny
		Čisté	S dalšími členy	čisté
Počet domácností	absol.	166 332,0	241 736,0	2 130 136,0
	v %	40,8	59,2	
Počet členů	absol.	408 444,0	574 205,0	5 993 579,0
	v %	41,6	58,4	
Hrubé peněžní příjmy[66]	v Kč	120 028,1	180 256,6	192 208,4
Ze závislé činnosti		71 948,5	108 843,6	118 040,4
Z podnikání		10 368,4	11 522,0	30 562,1
Sociální příjmy		20 325,1	54 177,0	38 328,0
- Důchody		5 671,8	46 635,0	30 764,1
- Dávky soc. podpory		9 191,1	1 845,4	4 031,6
Hrubé peněžní příjmy	v %			
Ze závislé činnosti		59,9	60,4	61,4
Z podnikání		8,6	6,4	15,9
Sociální příjmy		16,9	30,1	19,9
Ostatní příjmy		14,5	3,2	2,7

Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2016, vlastní zpracování

[66] V přepočtu na jednu rodinu.

3.3.2 Dávky státní sociální podpory podle vzdělání

Pro ucelenější obraz je vhodné příjmy rodin postavit proti vzdělání osob stojících v jejich čele. Dostupná data bohužel nedovolují jiné rozdělení rodin než na úplné a ostatní. Tabulka 18 zahrnuje pouze domácnosti s pracující osobou v čele. Do základního vzdělání byly zahrnuty i osoby vyučené (bez maturity), příp. i osoby s neukončeným vzděláním. Lze sledovat značný rozdíl v příjmech rodin v absolutních i relativních hodnotách. Pro osoby se základním vzděláním, které stojí v čele neúplných rodin, představují sociální příjmy v průměru 16 % jejich celkových ročních příjmů, zatímco pro vysokoškolsky vzdělané je to pouze 6,3 %. Tento jev lze obecně vysvětlit na základě rozdílných hodnot lidského kapitálu osob s různým vzděláním. Na pracovním i sňatkovém trhu mají výhodnější pozici jedinci s větším kapitálem, jehož růst způsobuje mj. dodatečné vzdělání.

Tabulka 18 Příjmy rodin jiných než úplných v roce 2015

	Vzdělání osoby v čele rodiny		
	Základní	Střední	VŠ
Počet domácností absol.	313 000	301 226	182 696
Počet členů absol.	515 471	480 128	271 649
Hrubé peněžní příjmy[67] v Kč	188 983	242 234	325 462
Ze závislé činnosti	134 089	180 873	241 059
Z podnikání	20 506	29 021	40 318
Sociální příjmy	30 267	18 248	20 564
- Důchody	25 145	15 414	17 410
- Dávky soc. podpory	1 723	959	811
Hrubé peněžní příjmy v %			
Ze závislé činnosti	71,0	74,7	74,1
Z podnikání	10,9	12,0	12,4
Sociální příjmy	16,0	7,5	6,3
Ostatní příjmy	2,2	5,8	7,2

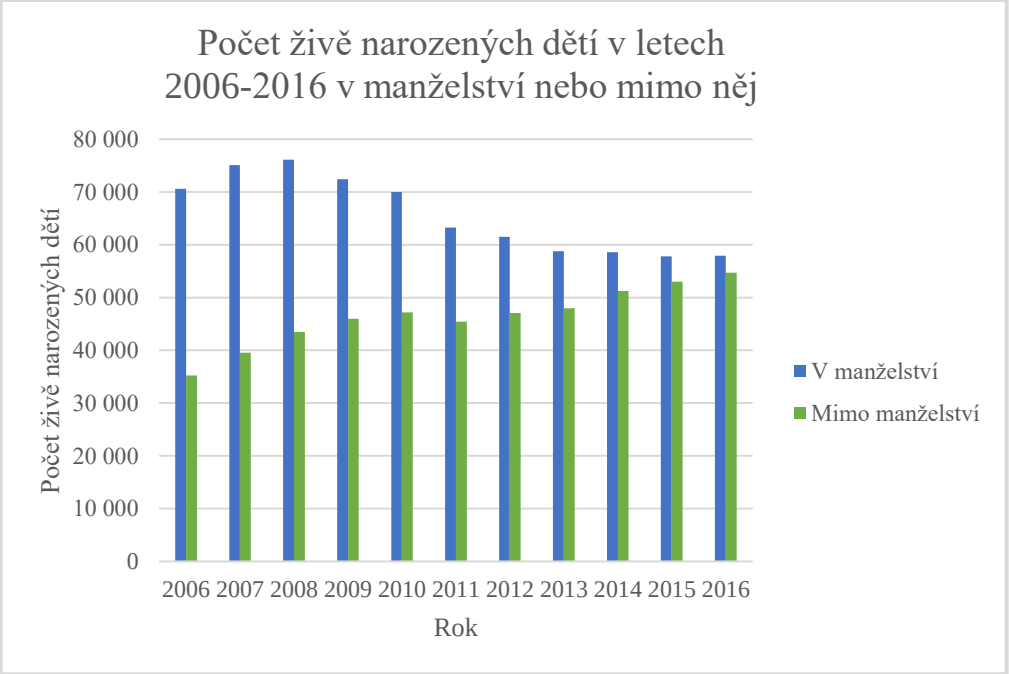
Zdroj: ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2016, vlastní zpracování

[67] V přepočtu na jednu rodinu.

3.4 Počet narozených dětí podle vzdělání matky

Jedním z aspektů, který zásadně souvisí se strukturou obyvatelstva, je porodnost. Pro účely práce je tedy vhodné poukázat na dopady rozvodů směrem k počtu živě narozených dětí. Na základě grafu 3 je patrné, že během let 2006 až 2016 proběhla významná změna ve struktuře porodnosti. V roce 2016 se v manželství narodilo o necelých 13 tisíc živých dětí méně, než tomu bylo v roce 2006. Oproti tomu mimo manželství se v roce 2016 narodilo o necelých 20 tisíc živých dětí více než o 11 let dříve. Změna je podložena celkovým vývojem struktury obyvatelstva podle rodinného stavu (viz tabulka 2). Jelikož celkový počet narozených dětí se během sledovaných let výrazně nezměnil, rozdíl lze sledovat pouze v rodinném stavu matky. Jak bylo již několikrát zmíněno, stále častěji se matky rozhodují vychovávat dítě samostatně nebo např. s partnerem v kohabitaci. Na základě pozorovaných dat je tedy možné konstatovat, že vývoj ve vnímání manželství a rodiny nemá významný dopad na celkový počet narozených dětí. Tabulka 13 ale ukázala, že neúplné rodiny, kam se řadí právě matky samoživitelky, mívají často nižší životní úroveň než zbytek populace. Výchova dítěte v páru se stále zdá být v České republice finančně výhodnější.

Graf 3 Počet živě narozených dětí v letech 2006-2016 v manželství nebo mimo něj

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka 2016, vlastní zpracování

Zajímavou změnu je možné sledovat také v rámci rozdělení matek podle vzdělání (viz tabulky 19 a 20). V manželství se dětí rodí obecně méně, ale počet vysokoškolsky vzdělaných matek přesto od roku 2006 znatelně vzrostl. Naopak přestože počet dětí narozených mimo manželství se během posledního desetiletí zvýšil, zastoupení matek se základním a středním vzděláním bez maturity poklesl. Přírůstek počtu dětí narozených mimo manželství nejzásadněji ovlivnil nárůst množství vysokoškolsky vzdělaných matek. Vývoj vzdělanostní struktury matek kopíruje rozdělení celého obyvatelstva, jak je možné vidět v tabulce 3. Opět je potřeba brát v potaz, že stále častěji využívají matky možnost vzdělání neuvést, což data může výrazně zkreslit.

V rámci evropských států se Česká republika řadí spíše mezi ty s vyšším podílem živě narozených dětí mimo manželství. Prakticky na stejné úrovni se nachází i Maďarsko. Nejvíce dětí přichází na svět mimo manželství na Islandu, kde v roce 2012 podíl přesáhl 65 %. Významný podíl je také v Bulharsku, Estonsku a Norsku. Na opačném konci seznamu figuruje Turecko s pouhými 3 % dále pak např. Řecko, Makedonie a Bělorusko.[68]

Tabulka 19 Počet živě narozených dětí v manželství podle vzdělání matky, 2006-2016

Rok	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěné
2006	70 572	3 823	19 047	33 923	13 779	-
2007	75 095	3 917	19 858	35 997	15 213	110
2008	76 113	3 572	18 081	36 408	17 311	741
2009	72 394	3 271	15 818	33 761	18 233	1 311
2010	69 989	3 128	13 319	31 261	19 615	2 666
2011	63 252	2 738	10 900	27 002	20 082	2 530
2012	61 488	2 708	9 673	24 994	21 569	2 544
2013	58 751	2 292	7 952	23 049	21 891	3 567
2014	58 593	2 020	7 150	21 668	22 757	4 998
2015	57 788	1 946	6 322	18 712	24 223	6 585
2016	57 930	1 911	5 923	16 835	24 422	8 839

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka ČR 2006-2016, vlastní zpracování

[68] ČSÚ, Demografická příručka, 2016

Tabulka 20 Počet živě narozených dětí mimo manželství podle vzdělání matky

Rok	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěné
2006	35 259	8 495	12 556	11 712	2 496	-
2007	39 537	8 611	13 921	13 973	2 972	60
2008	43 457	8 793	14 725	15 624	3 879	436
2009	45 954	9 267	14 664	16 610	4 684	729
2010	47 164	9 333	13 603	16 774	5 610	1 844
2011	45 421	8 833	12 500	16 276	6 081	1 731
2012	47 088	9 031	12 254	16 584	7 319	1 900
2013	48 000	8 553	11 762	16 859	7 869	2 957
2014	51 267	8 736	11 798	17 600	9 116	4 017
2015	52 976	8 058	11 123	16 892	10 459	6 444
2016	54 733	7 982	11 127	16 397	11 258	7 969

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka ČR 2006-2016, vlastní zpracování

3.5 Veřejné výdaje na školství

Na závěr je žádoucí zhodnocení, zda stát vhodně směřuje výdaje do školství, vzhledem k jeho širokým dopadům na celou společnost. V grafu 4 jsou zobrazeny veřejné výdaje na školství v letech 2007-2016[69]. Je zde možné sledovat spíše rostoucí tendenci celkových výdajů. Tento růst je převážně zapříčiněn zvýšením výdajů na předškolní a základní vzdělávání. Střední a vysoké školy se v posledních letech nesetkaly s růstem příjmů. Do výdajů na vysoké školy jsou zahrnuty i služby jako provoz kolejí a menz a výdaje na vědu a výzkum, zatímco výdaje na stravování a ostatní služby v nižších stupních studia se do celkového součtu nezapočítávají.

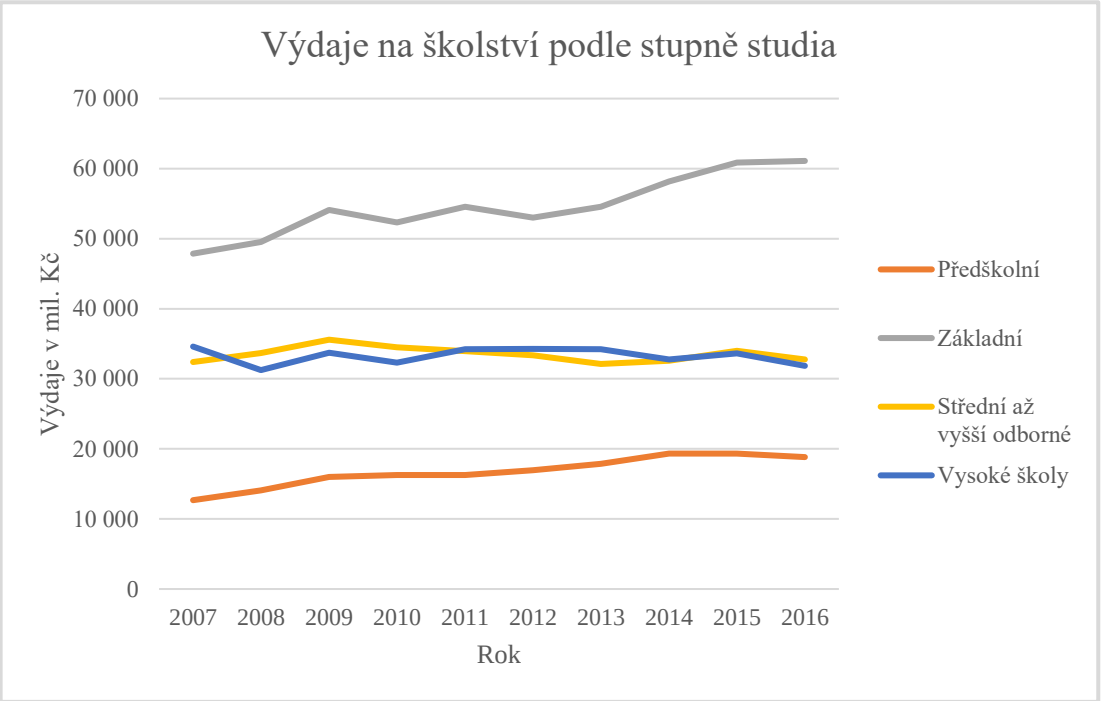
Přesto ale, jak je možné vidět už v tabulce 3, účast na terciárním vzdělávání roste a s tím i vzdělanost českého národa. Naopak jedinců, kteří dosáhli pouze základního vzdělání, během posledních let ubylo. Je možné se domnívat, že kvalitnější základní vzdělání může posloužit jako odrazový můstek k dalšímu studiu a investice byť jen do základního vzdělávání může ovlivnit celou vzdělanostní strukturu obyvatelstva.

Podle dat OECD je tento trend vyšší účasti v terciárním vzdělávání rozšířen ve většině států organizace, a to včetně nízkých veřejných výdajů na tento typ škol oproti např. základním školám. V kontextu celkových veřejných výdajů na školství je Česká

[69] Pro rok 2006 nebyla nalezena dostatečná data.

republika poměrně daleko pod průměrem OECD. Nicméně výdaje na terciární vzdělávání dosahují průměru OECD. Rozdíl vzniká v investicích do nižších stupňů vzdělávání. Podobná situace je také v Polsku, Slovensku a Litvě. Nejvíce se investuje do vzdělávání v Lucembursku, Švýcarsku a Spojených státech amerických.[70] V kapitole 2.2 Struktura obyvatelstva podle vzdělání již bylo zmíněno, že přesto, že je zde stále více absolventů vysokých škol, v poměru k ostatním evropským státům Česká republika zaostává.

Graf 4 Veřejné výdaje na vzdělávání podle stupně studia v mil. Kč, 2006-2016

Zdroj: ČSÚ, Statistická ročenka ČR, 2017, vlastní zpracování

3.6 Zhodnocení analýzy

Výše provedená analýza dostupných dat o rozvodovosti a vzdělanostní struktuře obyvatelstva České republiky nepotvrdila hypotézu stanovenou v úvodu. Ukázalo se, že s nejmenší pravděpodobností rozpad manželství hrozí vysokoškolsky vzdělaným jedincům, následují jedinci se základním stupněm vzdělání. Nejvíce ohroženi rozvodem jsou osoby se středním vzděláním bez maturity, kteří současně zastupují největší podíl na celkovém obyvatelstvu. Vzdělání nepůsobí na rozvodovost lineárně, což znemožňuje potvrzení hypotézy. Je možné ovšem potvrdit, že jedincům, kteří se účastnili terciárního

[70] OECD, Education at Glance, 2017

vzdělávání, hrozí rozvod nejméně. Důvodem je především vyšší věk vstupu do manželství a lepší pozice na trhu práce.

Výsledky se tak shodují se závěry Pakostovy[71] analýzy, že křivka rozvodovosti by měla tvar obráceného „U“. Na základě komparace studií (viz tabulka 1) bylo předpokládáno, že Česká republika se se svými výsledky zařadí mezi země, kde vyšší vzdělání způsobuje nižší rozvodovost, především kvůli vysoké míře sekularizace v těchto státech. Předpoklad nebyl potvrzen a religiozita národa tedy není jediným determinantem vlivu vzdělání na rozvodovost.

4 Hospodářsko-politická doporučení

Důvodem značné významnosti rozvodovosti i vzdělání v kontextu národního hospodářství je jejich vliv na lidský kapitál. Podle Beckera[72] je lidský kapitál nejdůležitější formou kapitálu v moderní ekonomii. Ekonomický úspěch jednotlivců ale i celé společnosti závisí na míře a efektivitě investic jedinců do nich samých. Jedinec může budoucí lidský kapitál zvýšit např. prostřednictvím vzdělávání či tréninku. Může ale dojít i k jeho snížení v důsledku psychologického a fyziologického „znehodnocení“ účinků minulého jednání, což může být např. rozvod nebo nezaměstnanost.

Jak dokazují výsledky praktické části práce, vzdělání je jedním z determinantů rozvodovosti. Na rozdíl od ostatních, jako je věk nebo finanční zajištěnost, vzdělání je faktor, který může stát přímo ovlivnit nastavením své politiky. Vyvstává tak další důvod, proč by stát měl investovat více prostředků do terciárního vzdělávání. Jak je vidět v grafu 4, výdaje na vysoké školy během posledních let naopak poklesly.

Stát může pravděpodobnost rozvodu ovlivnit také prostřednictvím legislativního rámce. Podle studie Gonzáles a Viitanen[73] reformy, které proces rozvodu zjednodušily, způsobily nárůst rozvodovosti. Především se jedná o umožnění rozvodu dohodou, kdy nevzniká povinnost uvádět důvod. Změny v legislativě rozvodu, které proběhly v Evropě mezi lety 1960 a 2002, podle této analýzy způsobily nárůst rozvodovosti pouze z 20 %. Dalších 80 % připadá na ostatní příčiny rozvodu, jako je např. celková změna sociálních norem ve společnosti a vzdělanost obyvatelstva. Výsledky této studie jsou ovšem v rozporu s článkem od Härkönen a Dronkers uvedeným v kapitole 4.1. Komparace výsledků.

[71] PAKOSTA, Petr, 2016, s. 66-67
[72] BECKER, Gary S., 2002, s. 3-8
[73] GONZÁLEZ, Libertad; VIITANEN, Tarja K, 2009, s. 20-21

Kauzalita vztahu vzdělání a rozvodovosti může působit i opačným směrem, ovšem až v rámci mezigeneračního přenosu informací. Lidské preference jsou endogenní, jedinec si je vytváří na základě vlivu rodičů, skupiny, již je součástí, reklamy, lásky apod. Zážitky z dětství mohou tedy výrazně ovlivnit preference a jednání jedinců.[74] Jak bylo diskutováno již v teoretické části práce, děti se špatným rodinným zázemím mají velkou šanci se v dospělosti objevit ve stejné pozici. Pravděpodobnost získání vysokoškolského vzdělání je u těchto jedinců nižší, než u osob vyrůstajících v úplné rodině. Mohou se objevit v horší pozici na trhu práce, s čímž souvisí vyšší pravděpodobnost nezaměstnanosti a následné pobírání sociálních dávek. Děti rozvedených rodičů čelí také větší pravděpodobnosti, že se v dospělosti též přikloní k rozvodu. Efekt rozvodu se skrze další generace může projevovat ve velmi dlouhém období.

Jedním z vysvětlení souvislosti vysokoškolského vzdělání a nižší rozvodovosti je výhodnější pozice vzdělaných jedinců na trhu práce. To jim může zajistit lepší finanční zajištění, což, jak bylo uvedeno v kapitole 3.2 Příčiny rozvodu, posiluje stabilitu vztahu. Při porovnávání nákladů a výnosů rozvodu se chudá žena může snadno rozhodnout, že se jí nevyplatí zůstat provdaná za někoho, kdo je neustále nezaměstnaný, bohaté páry mají tak podstatně nižší pravděpodobnost rozvodu.[75]

Účastníci rozvodu nesou hlavní díl jeho nákladů, část jich ale dopadá na celou společnost. V současné době bohužel neexistuje podrobná metodika kvantifikace veřejných nákladů rozvodu. V textu tedy nebudou vyjádřeny přesné částky, ale pouze výčet výdajů, které se k rozvodu váží. Chronologicky řazeno to mohou být v první řadě náklady rozvodu jakožto soudního procesu, čili především mzdy zaměstnanců soudu a ušlé zisky resp. produktivita účastníků. Částka se odvíjí od náročnosti a délky procesu. Pokud rozvod proběhne po domluvě manželů, tyto náklady by se měly minimalizovat.

Následujícími výdaji, které se netýkají plošně všech rozvodů, ale představují výraznou část vládních výdajů, jsou některé dávky státní sociální podpory. Mezi ty, které jedinci pobírají v důsledku rozvodu, resp. kvůli špatné finanční situaci způsobené rozvodem, mohou patřit přídavky na dítě, příspěvky na bydlení a porodné. Tabulka 17 ilustruje rozdělení čerpání dávek státní sociální podpory podle typu rodiny. Čistá úplná rodina v roce 2016 pobírala průměrně 38 328 Kč ročně v rámci sociálních příjmů, zatímco neúplná rodina pouze 20 325 Kč. Většina sociálních příjmů úplných rodin se ale skládá z důchodů a dávky státní sociální podpory představovaly v roce 2016 v průměru

[74] BECKER, Gary S., 1997, s. 16
[75] BECKER, Gary S., 1997, s. 200

pouze částku 4 031 Kč, zatímco v příjmu neúplných rodin zaujímaly dávky státní sociální podpory téměř polovinu, což je 9 191 Kč. Za vznikem více než 60 % z čistých neúplných rodin stojí právě rozvod.

Při rozvodovém řízení je kladen značný důraz na zájem nezletilého dítěte manželů. Sociálně-právní ochranu dětí v České republice zajišťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. V extrémním případě, pokud dítě není svěřeno do péče ani jednomu z rodičů nebo pokud rodič, kterému bylo dítě přiděleno, výchovu nezvládá, může být umístěno do pěstounské péče. Výchova dětí pěstouny představuje výraznou část vyplácených sociálních dávek. V roce 2017 bylo v rámci příspěvků na pěstounskou péči vyplaceno 3 398 194 tisíc Kč, přičemž přídavky na dítě (na něž má nárok nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,7násobek částky životního minima rodiny)[76] představují dohromady částku 2 486 166 tisíc Kč.[77] Důležitá součást rozvodového řízení, kterého se účastní i nezletilé dítě, je stanovení výše výživného, které bude přispívat jeden z manželů druhému na výchovu dítěte. V České republice je velkým problémem neplacení výživného a průměrná dlužná částka je zhruba 90 tis. Kč.[78] To má velký vliv na finanční situaci neúplných rodin, které se poté často stávají závislé na pomoci státu.

Vzhledem k množství komplikací, které vysoká rozvodovost ve společnosti způsobuje, by bylo určitě vhodné se jí dále zabývat. Pro vytvoření metodiky kvantifikace dopadů rozvodů by bylo nutné získat velmi podrobná data, která v současnosti nejsou dostupná. Autorka navrhuje zvýšit pozornost směrem ke sběru dat od jedinců uzavírajících a rušících manželství. Z teorie vyplývá, že příliš mírné uzákonění rozvodu může způsobit nárůst počtu párů, které se rozhodnou manželství ukončit. Předešlé doporučení o sběru dat by mohlo také zahrnovat nutnost udání konkrétního důvodu při rozvodovém řízení a tím alespoň částečně proces ztížit. Došlo by ke zvýšení předpokládaných nákladů rozvodu, které manželé porovnávají s výnosy z něj v průběhu rozhodování, které rozvodu předchází. Hlavním doporučením, které navazuje na výsledky zkoumání, je zvýšení vládních výdajů na terciární vzdělávání, jelikož vysokoškolské vzdělání obyvatelstva snižuje pravděpodobnost rozvodu a především zvyšuje celkovou úroveň státu.

[76] Integrovaný portál MPSV, 2018
[77] Státní pokladna, 2018
[78] Zprávy ČT, 29. 3. 2017, 2018

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, zda má vzdělání manželů vliv na pravděpodobnost jejich rozvodu a jakým směrem tento efekt působí a dále prozkoumat dopady rozvodovosti na veřejné výdaje státu. Teoretické základy i data z praktické části potvrdily, že se jedná o důležité téma, které zatím není dostatečně probádáno. Negativní následky rozvodu se mohou projevit téměř okamžitě formou nákladů dopadajících na exmanžele. Další výdaje pokrývá vláda (např. sociální příjmy rozvedených). Skrze děti rozvedených rodičů mohou na společnost následky rozvodu dopadat i dlouho po jeho uskutečnění jelikož děti přejímají část hodnot a preferencí od rodičů a zážitek rozvodu může ovlivnit mnohá jejich budoucí rozhodnutí.

Z rešerše v teoretické části práce vyplývá, že instituce manželství prošla od jejího vzniku mnoha proměnami. V současné době především v západních státech význam manželství klesl a stále častěji páry žijí v nesezdaném soužití. Na stabilitu vztahu má vliv velké množství socio-ekonomických charakteristik partnerů (např. finanční situace, věk, vzdělání) a také ekonomická či politická situace ve státě. Následky rozpadu manželství nesou bývalí manželé, jejich potomci i celá společnost.

Konkrétní téma vlivu vzdělání na pravděpodobnost rozpadu manželství bylo, stejně jako problematika rozvodů obecně, zkoumáno spíše ze sociologického pohledu. Vybrané empirické studie obsahují analýzu vlivu vzdělání na rozvodovost v 18 státech. Data z poloviny z nich neprokazují existenci tohoto vlivu. V pěti státech vyšší vzdělání manželů snižuje jejich rozvodovost[79] a ve zbylých pěti státech je efekt opačný. Pro tuto práci jsou důležitá především východiska z Pakostovy[80] analýzy, která nepotvrzují lineární vztah vzdělání a rozvodovosti v České republice. Podle Pakosty[81] je nejnižší rozvodovost v případech párů se základním a vysokoškolským vzděláním a křivka rozvodovosti by tak měla tvar obráceného „U“. Jak bude dále interpretováno na výsledcích praktické části, tato analýza se s Pakostovou studií v některých důležitých závěrech shoduje.

Předmětem praktické části práce byla analýza dostupných dat a zhodnocení stanovené hypotézy, jež zněla následovně: s rostoucím vzděláním manželů klesá rozvodovost. Největší rozvodovosti by podle této hypotézy měli čelit manželé se základním vzděláním a naopak nejméně by se měli rozvádět vysokoškolsky vzdělaní

[79] Data pro Norsko v jedné ze studií žádný vliv neprokazují, ale jiná analýza dokazuje, že vyšší vzdělání snižuje rozvodovost.
[80] PAKOSTA, Petr, 2012, s. 72
[81] Tamtéž

jedinci. Komparací dostupných dat a především hodnot indexu rozvodovosti nebylo možné takto stanovenou hypotézu potvrdit. Avšak byl nalezen určitý vztah mezi vzděláním manželů a rozvodovostí.

Na základě vypočteného indexu rozvodovosti pro každou kombinaci vzdělání ve všech sledovaných letech lze říci, že nejnižší hodnoty nabývá index pro páry, kde má žena vysokoškolské vzdělání a muž úplné střední vzdělání s maturitou. Takový pár by měl být tedy nejstabilnější. V případě celkových počtů rozvodů mužů i žen (bez ohledu na vzdělání manžela/ky) se nejnižší hodnota indexu objevuje u vysokoškolského vzdělání. Ovšem druhý, nejméně rozvodem ohrožený stupeň, je základní, což je hlavní důvod nepravdivosti stanovené hypotézy. Naopak nejvyšších hodnot index dosahuje v případech, kdy žena dosáhla středního vzdělání bez maturity a muž pouze základního. U celkových počtů rozvodů pro jednotlivá pohlaví se v nejvíce případech objevuje nejvyšší hodnota indexu při středním vzdělání bez maturity. Křivka rozvodovosti by tedy neměla podobu nepřímé závislosti, jak bylo předpokládáno, ale spíše tvar obráceného „U“. Výsledek této analýzy se shoduje s Pakostovými závěry.[82]

Dále byl zkoumán vývoj struktury obyvatelstva podle vzdělání a rodinného stavu. Vzdělanost národa, indikovaná vyšším poměrem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva a nižším zastoupením jedinců se základním vzděláním, během sledovaného období vzrostla. Zároveň se zvýšily i výdaje státního rozpočtu na školství. Růst výdajů ale proběhl pouze v rámci předškolního a základního stupně vzdělávání. Naopak výdaje na terciární vzdělávání mezi lety 2006 a 2016 poklesly.

Pozměnilo se i rozložení obyvatelstva v rámci rodinného stavu. V roce 2016 žilo méně lidí v manželství, a zároveň stále více osob samostatně či v nesezdaném soužití, než tomu bylo v roce 2006. Zastoupení rozvedených jedinců se během sledovaných let také zvýšilo. Nicméně úhrnná rozvodovost se během let 2006-2016 spíše snižuje, zvláště pak od roku 2010, kdy dosáhla svého historického maxima 50 %.

Dále bylo zjištěno, že údaje o sňatcích ze sledovaných let potvrzují teorii o vzdělanostní homogamii snoubenců, tedy že nejčastěji snoubenci dosáhli stejného stupně vzdělání. Ovšem nepotvrdil se předpoklad, že by vzdělanostní homogamie výrazně přispívala k nižší rozvodovosti takových párů.

Celková porodnost neprošla mezi lety 2006 a 2016 výraznou změnou, avšak rozdíl je možné sledovat v jejím rozložení mezi porody v manželství a mimo něj, přičemž

[82] PAKOSTA, Petr, 2012, s. 66-67

nemanželských dětí se v roce 2016 narodilo téměř stejné množství jako manželských. Data tak doplňují Pakostovu[83] teorii zmíněnou v kapitole 3.3 Důsledky rozvodu.

Zkoumání dopadů rozvodů na veřejné výdaje bylo ilustrováno především na skupině neúplných rodin, která je, jak bylo na základě dat potvrzeno, jednou ze skupin nejvíce ohrožených příjmovou chudobou. Podle tabulky 14, vznik více než 60 % z těchto rodin je zapříčiněn rozvodem a lze tak říci, že rozvod úzce souvisí s chudobou obyvatelstva České republiky. Z tabulky 15 bylo zjištěno, že značná část osob v čele domácností s nižším příjmem má pouze základní vzdělání. Z těchto zkoumaných dat vyplývá, že rodinný stav i vzdělání jsou zásadními determinanty životní úrovně obyvatelstva a je důležité pracovat na jejich kvalitě.

Hlavním doporučení navazujícím na závěry práce, je zvýšení vládních výdajů na terciární vzdělávání. Pokud v návaznosti na takové zvýšení počet vysokoškolsky vzdělaných jedinců výrazně vzroste, je možné očekávat nižší rozvodovost. Náklady rozvodů dopadající na společnost se sníží díky poklesu výdajů na dávky státní sociální podpory a sociálně-právní ochranu dětí. V budoucnu se projeví i snížení dlouhodobých dopadů rozvodů. Společně s tím vzdělání zvyšuje lidský kapitál jedince a současně i jeho produktivitu, pokud tedy procentuální zastoupení vysokoškolsky vzdělaných vzroste, mohlo by to mít dopad i na celkovou produktivitu a úroveň státu.

Výsledky práce slouží spíše pro utvoření představy o významnosti této problematiky a pro zdůraznění absence podrobnější analýzy veřejných nákladů rozvodu. Pro komplexnější analýzu by bylo zejména zapotřebí detailnějších dat. Podobně jako velká část odborných textů i tato práce navrhuje množství námětů pro další zkoumání. Vhodné by bylo analyzovat i další rysy manželství v době jeho rozpadu, jako je např. jeho délka a pořadí. Vzhledem k rostoucí popularitě jiných typů soužití by bylo na místě podobnou analýzu provést i v rámci kohabitace a registrovaného partnerství. Nabízí se také výzkum dlouhodobých dopadů rozvodu skrze děti rozvedených manželů.

Hypotéza na základě provedené analýzy nebyla potvrzena, ale výsledky se shodují se závěry Pakostovy[84] studie a cíl této práce se dá považovat za splněný. Za hlavní přínos práce autorka považuje potvrzení širokého významu rozvodovosti i vzdělání a jejich vzájemný vztah. Z výsledků vyplývá, že dopady na společnost jsou zásadní a je třeba tuto problematiku dále zkoumat. Dosavadní výzkum tato práce doplnila o analýzu aktuálních dat za použití jiné metodiky a o komparaci výsledků s již provedenými analýzami.

[83] PAKOSTA, Petr, 2016, s. 66-67
[84] Tamtéž

Seznam tabulek, grafů a příloh

Tabulka 1 Vliv vzdělání na rozvodovost 14
Tabulka 2 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle rodinného stavu v %, 2006-2016 . 19
Tabulka 3 Vzdělanostní struktura obyvatelstva v tis., 2006-2016 22
Tabulka 4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva ČR v %, 2006-2016 22
Tabulka 5 Vzdělání snoubenců podle věku v %, 2016 24
Tabulka 6 Rozvedení jedinci podle vzdělání v %, 2006-2016 25
Tabulka 7 Změny ve vzdělanostní struktuře v procentních bodech 25
Tabulka 8 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců, 2016 26
Tabulka 9 Počet sňatků podle vzdělání snoubenců v %, 2016 26
Tabulka 10 Počet rozvodů podle vzdělání manželů, 2016 27
Tabulka 11 Počet rozvodů podle vzdělání manželů v %, 2016 28
Tabulka 12 Index rozvodovosti, 2006-2016 29
Tabulka 13 Míra chudoby podle typu domácnosti v letech 2006-2016 32
Tabulka 14 Rozvod jako příčina vzniku neúplných rodin, 2006-2016 33
Tabulka 15 Vzdělání osoby v čele neúplných rodin v %, 2006-2016 34
Tabulka 16 Vládní výdaje na dávky státní sociální podpory v tis. Kč, 2006-2016 35
Tabulka 17 Příjmy podle typu rodin 2016 36
Tabulka 18 Příjmy rodin jiných než úplných v roce 2015 37
Tabulka 19 Počet živě narozených dětí v manželství podle vzdělání matky, 2006-2016 39
Tabulka 20 Počet živě narozených dětí mimo manželství podle vzdělání matky 39

Graf 1 Úhrnná rozvodovost v ČR v letech 2006-2016 20
Graf 2 Hrubá míra sňatečnosti v ČR v letech 2006-2015 21
Graf 3 Počet živě narozených dětí v letech 2006-2016 v manželství nebo mimo něj 38
Graf 4 Veřejné výdaje na vzdělávání podle stupně studia v mil. Kč, 2006-2016 41

Příloha 1 Sňatky podle vzdělání snoubenců, 2006-2016 59
Příloha 2 Rozvody podle vzdělání manželů, 2006-2016 61

Seznam použité literatury

Knižní monografie

1. BECKER, Gary Stanley, Ekonomický způsob pohledu na život. JONÁŠ, Jiří, ed. et al. Oslava ekonomie: přednášky laureátů Nobelovy ceny za ekonomii. 2. dopl. vyd. Praha: Academia, 1994, s. 725-746, ISBN 80-200-0200-6
2. BECKER, Gary Stanley, et al. Teorie preferencí. Grada, 1997, ISBN 80-7169-463-0
3. FUČÍK, Petr. Rozvod a změny reprodukčních strategií. 2013, Masarykova univerzita Brno, ISBN 978-80-210-6093-7
4. MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, Studijní texty; sv. 38. ISBN 978-80-86429-87-8

Odborné články

1. BARTOŠOVÁ, Michaela; SLEPIČKOVÁ, Lenka. *Složené rodiny a perspektiva dětských aktérů: Nové tematické a metodologické přístupy ve výzkumu rodin po rozvodu* [online], Sociální studia/Social Studies, 2016, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/100310092228.pdf
2. BECKER, Gary S. [online], *The age of human capital.* 2002, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://media.hoover.org/sites/default/files/documents/0817928928_3.pdf
3. BECKER, Gary S.; LANDES, Elisabeth M.; MICHAEL, Robert T. [online], *An economic analysis of marital instability*. Journal of political Economy, 1977, [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/pdf/1837421.pdf?casa_token=slIzYTpDG0gAAAAA:DKIrEJxiAAybSJk-l3HIVVfoprBsyW14dyTTjRSYSwcHlIsryapVOD5D2GNzJuqhBOIvofebdIgN87s3nm86QkmBHXel5bW5lhY5HAgiXrX05S04ZA
4. DE SINGLY, Francois; ŠAŠKOVÁ, L. *Sociologie současné rodiny* [online], 1999, [cit.2018-04-01]. Dostupné z: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:u5p60GfzbpcJ:scholar.google.com/+singly+1999&hl=cs&as_sdt=0,5

5. DIMAGGIO, Paul; MOHR, John. *Cultural capital, educational attainment, and marital selection* [online]. American journal of sociology, 1985, [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2779635?casa_token=TnXTDAcqQiEAAAAA:nA1PrnSfHAV7HPT1c-OehNSV1C0HLfvsc21d_xSNQ8Hq1Ioqm2lqaF21N3s4bbNLiyZLiXgHEdt_loD-pXwfCrCO4JULyFxbWDW6os161uwAU_B2Jg&seq=1#page_scan_tab_contents
6. FRČEK, Mojmír. *Rozvod manželství a jeho občanskoprávní důsledky* [online], 2012, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/57688/IPTX_2008_1__0_273540_0_68960.pdf?sequence=1
7. GLENN, Norval D.; SUPANCIC, Michael. *The social and demographic correlates of divorce and separation in the United States: An update and reconsideration* [online], Journal of Marriage and the Family, 1984, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/352598?casa_token=hJcvITH-xK0AAAAA:XmM1EAyEatccyvjUOjkPUANzRiUabPitQLsaMXgeYkvXIyxrVvmhB4tndYzGhaqn1x9bwUNL7MYAQ8v_CSASkXIf7UaDvYWnD0Lw0nDOHDxguzfKCg&seq=1#page_scan_tab_contents
8. GONZÁLEZ, Libertad; VIITANEN, Tarja K. *The effect of divorce laws on divorce rates in Europe* [online], European Economic Review, 2009, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/33558/1/509597343.pdf
9. GROW, André; VAN BAVEL, Jan. *Assortative mating and the reversal of gender inequality in education in Europe: An agent-based model* [online].PloS one, 2015, [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.781.9744&rep=rep1&type=pdf

10. HAMPLOVÁ, Dana. *Marriage and cohabitation: Qualitative differences in partnership arrangements* [online], Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2002, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/5628/ssoar-2002-6-hamplova-marriage_and_cohabitation_qualitative_differences.pdf?sequence=1
11. HAMPLOVÁ, Dana. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním* [online], Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Dana_Hamplova/publication/268049205_Vstup_do_manzelstvi_a_nesezdaneho_souziti_v_Ceske_republice_po_roce_1989_v_souvislosti_se_vzdelanim/links/54c262830cf256ed5a8cdda2.pdf
12. HÄRKÖNEN, Juho; DRONKERS, Jaap. *Stability and change in the educational gradient of divorce. A comparison of seventeen countries* [online], European Sociological Review, 2006, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/pdf/4137342.pdf?refreqid=excelsior:638a784215548a267276cbdfb22b6001
13. CHAN, Tak Wing; HALPIN, Brendan. *The instability of divorce risk factors in the UK* [online], British Society for Population Studies annual conference, Canterbury, UK. 2005, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.lse.ac.uk/socialPolicy/Researchcentresandgroups/BSPS/pdfs/Chan_instability_2005.pdf
14. ISEN, Adam; STEVENSON, Betsey. *Women's education and family behavior: Trends in marriage, divorce and fertility* [online], National Bureau of Economic Research, 2010, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.nber.org/papers/w15725.pdf
15. LARSON, Jeffry H.; HOLMAN, Thomas B. *Premarital predictors of marital quality and stability* [online], Family Relations, 1994, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/585327?casa_token=jBFmWNXpcuUAAAAA:9muBxzhNGEm-W-qgkIG2_sAiUnzUkHDscTfFTadZ5uaP4KlFtA1g07sye--aCZJDVWNsS-X490DOQvn6PgWijEDk8hkMW6yAEm9xXIM1xrAD0sqGNA&seq=1#page_scan_tab_contents

16. LEHRER, Evelyn L. *Age at marriage and marital instability: revisiting the Becker Landes–Michael hypothesis* [online], Journal of Population Economics, 2008, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/33916/1/513554270.pdf
17. LEWIS, Susan K.; OPPENHEIMER, Valerie K. *Educational assortative mating across marriage markets: Nonhispanic whites in the United States* [online]. Demography, 2000, [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/pdf/2648094.pdf?casa_token=AByX3jpoV0EAAAAA:9zrPzCeVNXV1kIgDfowriDlEfup0hP2mOPDMAOMpyl620K2uDOEBE8DZJMJCAJG6NrNm7hIQellAWY0j-0epMyriD9kM6AT2SVtEeOPACSqZQxNOng
18. LYNGSTAD, Torkild Hovde. *The impact of parents' and spouses' education on divorce rates in Norway* [online], Demographic research, 2004, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/9b22/b1eb8fa0cf63529b43581c3ddb019ec355d7.pdf
19. NEŠPOR, Zdeněk R. *Paradoxy sociálního a politického působení náboženství v" sekularizované" Evropě* [online]. Sociální studia/Social Studies, 2016, [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: file:///C:/Users/Jarmila/Downloads/5564-8484-1-SM.pdf
20. PACÁKOVÁ, Hana, et al. *Souvislost vzdělání a příjmu s výskytem kohabitace v ČR* [online], Naše společnost (Our Society), 2016, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a4337/f28/NS16-2_Souvislost%20vzdelani%20a%20prijmu%20s%20vyskytem%20kohabitace%20v%20CR.pdf
21. PAKOSTA, Petr. *Jedináček a rozvod – vliv rozvodu na reprodukční dráhu žen* [online], Sociální studia/Social Studies, 2016, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/viewFile/5640/4736

22. PAKOSTA, Petr. *Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství* [online], Data a výzkum-SDA Info, 2012, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://dlib.lib.cas.cz/7464/1/Pakosta_Vliv_v%C4%9Bkov%C3%A9_a_vzd%C4%9Blanostn%C3%AD_homogamie.pdf
23. RABUŠIC, Ladislav. *K některým proměnám manželství a rodiny v současných západních společnostech* [online], 1990, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/111864/G_Sociologica_33-1989-1_6.pdf
24. RABUŠIC, Ladislav. *Value change and demographic behaviour in the Czech Republic* [online], Czech Sociological Review, 2001, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/5346/ssoar-2001-1-rabusic-value_change_and_demographic_behaviour.pdf?sequence=1
25. SCHWARTZ, Christine R.; HAN, Hongyun. *The reversal of the gender gap in education and trends in marital dissolution* [online], American sociological review, 2014, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://pdfs.semanticscholar.org/b1c9/979fd737060aff4e008f1da033ef63c2b101.pdf
26. SOUTH, Scott J.; LLOYD, Kim M. S*pousal alternatives and marital dissolution* [online], American sociological review, 1995, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2096343?casa_token=LVFhSazDO9EAAAAA:evieGcBnWai43dWREhGfRCAgtR1zB_DP5nIJBE5Z3lOdU5BQyT95GMXeFB95dErYJ9W14qM4jkvV_TZvRDBquaEhgSAdN3zbaXN3fndtQnp0SA_m4w&seq=1#page_scan_tab_contents
27. ŠATAVA, Jiří. *Dopad rozvodu na příjmy v důchodu* [online], 2013, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://img.ct24.cz/multimedia/documents/51/5053/505221.pdf
28. VÍTEČKOVÁ, Miluše; JÍLKOVÁ, Lucie. *Nesezdané soužití – otázka pojmenování* [online], Lidé města/Urban people, 2011, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://lidemesta.cz/assets/media/files/13-2011-1/Viteckova.pdf

29. VOHLÍDALOVÁ, Marta. *Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?* [online]. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2010, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/0fe05a7bc97ec53bf76b8cdee8e94cd81a4bb68d_kdo-podava-zadost-o-rozvod.pdf
30. VOHLÍDALOVÁ, Marta; MAŘÍKOVÁ, Hana. *Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény?* [online]. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2011, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/c7021d6bbacbbd16b8636d881d0f4d215611f37d_rozpady-kohabitaci-rozvody-manzelstvi.pdf

Internetové zdroje

1. Důvodová zpráva k NOZ [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf
2. Integrovaný portál MPSV [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite
3. Nový občanský zákoník [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/NOZ_interaktiv.pdf
4. Státní pokladna [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://monitor.statnipokladna.cz/2017/statni-rozpocet/kapitola/313#rozpocet-vydaje-odvetvovy
5. Zprávy ČT, Za neplatiče má výživné platit stát, schválili ministři. Stát to bude přes 700 milionů [online], 29.3.2017, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2070904-za-neplatice-ma-vyzivne-platit-stat-schvalili-ministri-stat-bude-pres-700-milionu

Zdroje dat

1. ČSÚ, Aktuální populační vývoj v kostce [online], 2017, [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce
2. ČSÚ, ČR v mezinárodním srovnání 2017 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-9k601aukyp
3. ČSÚ, Demografická ročenka 2006 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2006-ttp42bqjiu

4. ČSÚ, Demografická ročenka 2007 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2007-6g3t768ru3
5. ČSÚ, Demografická ročenka 2008 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-cr-2008-b4g3wi7p1h
6. ČSÚ, Demografická ročenka 2009 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-cr-2009-uowylv5wyu
7. ČSÚ, Demografická ročenka 2010 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-cr-2010-wg5imclir9
8. ČSÚ, Demografická ročenka 2011 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-cr-2011-hn4b3mzpuf
9. ČSÚ, Demografická ročenka 2012 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2012-qdv084etsg
10. ČSÚ, Demografická ročenka 2013 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2013-r9dwy2nt35
11. ČSÚ, Demografická ročenka 2014 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2014
12. ČSÚ, Demografická ročenka 2015 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky
13. ČSÚ, Demografická ročenka 2016 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2016
14. ČSÚ, Demografická příručka 2016 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2016
15. ČSÚ, Demografická příručka 2016, Metodické poznámky [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/45948568/13005517m.pdf/40068f34-2de7-495b-bcb5-9f3e6011e957?version=1.0
16. ČSÚ, Obrat v rozvodech [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862

17. ČSÚ, Partnerské svazky stejného pohlaví v České republice a v Evropě [online], 2011, 24. 10. 2013, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20533820/csav102413opr.pdf/952872bd-1745-4ce0-a21b-c30bbc03ef47?version=1.0
18. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2006 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cr-rok-2006-jx8yp9sgej
19. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2007 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cr-2007-svmwjt8ej4
20. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2008 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2008-m1sc6n7api
21. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2009 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2009-evxx72de7l
22. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2010 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2010-v3sz2cpu8q
23. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2011 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2011-hpbzuhfwn0
24. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2012 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2012-hyocv7lkio
25. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2013 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2013-8rcgfcpn5e
26. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2014 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2014
27. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2015 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti

28. ČSÚ, Příjmy a životní podmínky domácností 2016 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2016
29. ČSÚ, Registrované partnerství je častější u mužů [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/0800492b9c
30. ČSÚ, Statistická ročenka ČR 2017 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/23-vzdelavani-v11rbqtuq6
31. ČSÚ, Vybrané údaje o sociálním zabezpečení 2016 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2016
32. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2006, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2006-6v8862d176
33. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2007, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2007-ozoe9qni4t
34. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2008, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2008-ffu8znh1u0
35. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2009, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2009-a9sww2y3il
36. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2010, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2010-4rhmnirqq5
37. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2011, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2010-fjoklqcddn
38. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2012, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2011-zwsib54xwy
39. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2013, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2013-j7b2up4uwn
40. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2014, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2013-qelgahgc43
41. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2015, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2015
42. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2016, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32853391/300002161131.pdf/ef20631a-d3de-45b6-bdb9-ee5475e97a8e?version=1.1

43. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže [online], 2017, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-2017
44. ČSÚ, Zaostřeno na ženy a muže 2017, Metodické poznámky [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/45709978/30000217m1_cz.pdf/10e7f8e9-b5f1-4c06-a013-05fd1792e31e?version=1.0
45. Deník.cz, Registrované partnerství uzavřelo za více než sedm let 1692 párů [online], 2. 8. 2014, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/registrovane-partnerstvi-uzavrelo-za-vice-nez-sedm-let-1692-paru-20140208.html
46. MPSV, Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR [online], 2016, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/cs/13909
47. OECD, Education at Glance 2017 [online], [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: https://www.keepeek.com//Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en#page32

Přílohy

Příloha 1 Sňatky podle vzdělání snoubenců, 2006-2016

Vzdělání ženicha	Vzdělání nevěsty					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2006						
Celkem	52 860	4 480	14 170	**24 502**	9 708	-
Z	3 405	1 917	789	632	67	-
NSŠ	19 782	1 674	10 352	6 832	924	-
ÚSŠ	**19 818**	750	2 623	**13 167**	3 278	-
VŠ	9 855	139	406	3 871	5 439	-
Nezjištěno	-	-	-	-	-	-
2007						
Celkem	57 157	4 418	15 916	**26 007**	10 816	-
Z	3 230	1 716	827	605	82	-
NSŠ	**22 030**	1 813	11 777	7 360	1 080	-
ÚSŠ	21 403	775	2 880	**14 022**	3 726	-
VŠ	10 494	114	432	4 020	5 928	-
Nezjištěno	-	-	-	-	-	-
2008						
Celkem	52 457	3 721	14 042	**23 151**	10 760	783
Z	2 577	1 266	673	566	72	-
NSŠ	**19 81**7	1 641	10 355	6 688	1 119	14
ÚSŠ	19 403	721	2 572	**12 373**	3 716	21
VŠ	9 906	92	438	3 509	5 847	20
Nezjištěno	754	1	4	15	6	728
2009						
Celkem	47 862	3 063	11 505	**20 817**	11 153	1 324
Z	2 144	1 005	548	498	91	2
NSŠ	16 635	1 392	8 309	5 716	1 142	76
ÚSŠ	**17 825**	591	2 250	**11 163**	3 770	51
VŠ	10 038	73	384	3 415	6 139	27
Nezjištěno	1 220	2	14	25	11	1 168
2010						
Celkem	46 746	2 591	8 987	**19 698**	12 267	3 203
Z	1 834	821	449	465	78	21
NSŠ	13 978	1 120	6 127	5 379	1 238	114
ÚSŠ	**17 343**	537	2 016	**10 452**	4 208	130
VŠ	10 574	105	360	3 344	6 708	57
Nezjištěno	3 017	8	35	58	35	2 881

Vzdělání ženicha	Vzdělání manželky					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2011						
Celkem	45 137	2 549	8 134	**18 147**	12 595	3 712
Z	1 920	855	516	444	88	17
NSŠ	12 679	1 069	5 319	4 987	1 219	85
ÚSŠ	**16 362**	535	1 912	**9 481**	4 325	109
VŠ	10 592	76	361	3 170	6 924	61
Nezjištěno	3 584	14	26	65	39	3 440
2012						
Celkem	45 206	2 571	7 698	**17 594**	13 716	3 627
Z	1 856	851	463	426	99	17
NSŠ	12 412	1 125	5 009	4 879	1 326	73
ÚSŠ	**16 347**	484	1 874	**9 182**	4 718	89
VŠ	11 065	83	326	3 060	7 529	67
Nezjištěno	3 526	28	26	47	44	3 381
2013						
Celkem	43 499	1 785	3 756	**8 899**	6 525	22 534
Z	1 543	1 120	170	166	55	32
NSŠ	5 586	396	2 639	1 968	528	55
ÚSŠ	**8 242**	185	759	**5 190**	1 941	167
VŠ	5 519	36	129	1 354	3 807	193
Nezjištěno	22 609	48	59	221	194	22 087
2014						
Celkem	45 575	1 242	3 855	**9 292**	7 380	23 806
Z	1 095	591	196	219	58	31
NSŠ	5 929	419	2 617	2 162	635	96
ÚSŠ	**8 955**	186	798	**5 442**	2 385	144
VŠ	5 834	25	170	1 328	4 078	233
Nezjištěno	23 762	21	74	141	224	23 302
2015						
Celkem	48 191	1 648	4 319	**8 966**	8 282	24 976
Z	1 382	793	251	226	87	25
NSŠ	6 508	498	2 922	2 270	760	58
ÚSŠ	**8 746**	251	941	**4 868**	2 593	93
VŠ	6 442	58	160	1 409	4 583	232
Nezjištěno	25 113	48	45	193	259	24 568
2016						
Celkem	50 768	1 829	4 242	**8 869**	8 640	27 188
Z	1 565	971	261	224	80	29
NSŠ	6 639	521	2 815	2 356	886	61
ÚSŠ	**8 673**	234	937	4 736	2 682	84
VŠ	6 664	58	173	1 452	**4 743**	238
Nezjištěno	27 227	45	56	101	249	26 776

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka, vlastní zpracování

Příloha 2 Rozvody podle vzdělání manželů, 2006-2016

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2006						
Celkem	31 415	3 717	**13 706**	11 379	2 613	.
Z	2 961	1 778	709	421	53	.
NSŠ	**16 845**	1 510	10 853	4 120	362	.
ÚSŠ	8 342	356	1 828	5 463	695	.
VŠ	3 267	73	316	1 375	1 503	.
Nezjištěno	.	.	.	.	.	.
2007						
Celkem	31 129	2 663	**10 520**	9 808	2 661	5 477
Z	1 912	888	586	347	34	57
NSŠ	**13 195**	1 280	7 795	3 646	286	188
ÚSŠ	7 136	321	1 676	4 392	662	85
VŠ	3 297	51	254	1 218	1 522	252
Nezjištěno	5 589	123	209	205	157	4 895
2008						
Celkem	31 300	2 400	9 047	**9 172**	2 707	7 974
Z	1 736	720	587	330	31	68
NSŠ	**11 599**	1 179	6 461	3 356	333	270
ÚSŠ	6 623	300	1 508	4 042	644	129
VŠ	3 246	54	226	1 168	1 493	305
Nezjištěno	8 096	147	265	276	206	7 202
2009						
Celkem	29 133	2 061	7 551	**7 826**	2 394	9 301
Z	1 453	596	509	253	33	62
NSŠ	**9 728**	1 016	5 303	2 894	281	234
ÚSŠ	5 703	262	1 329	3 485	508	119
VŠ	2 832	40	179	948	1 329	336
Nezjištěno	9 417	147	231	246	243	8 550
2010						
Celkem	30 783	1 842	7 206	**8 027**	2 663	11 045
Z	1 423	548	498	284	29	64
NSŠ	**9 113**	910	4 927	2 808	247	221
ÚSŠ	6 104	244	1 359	3 723	646	132
VŠ	3 009	28	186	935	1 447	413
Nezjištěno	11 134	112	236	277	294	10 215
2011						
Celkem	28 113	1 594	6 024	**6 487**	2 538	11 470
Z	1 122	452	354	235	27	54
NSŠ	**7 782**	777	4 193	2 344	265	203
ÚSŠ	4 929	233	1 092	2 935	546	123
VŠ	2 815	25	152	774	1 405	459
Nezjištěno	11 465	107	233	199	295	10 631

Vzdělání manžela	Vzdělání manželky					
	Celkem	Z	NSŠ	ÚSŠ	VŠ	Nezjištěno
2012						
Celkem	26 402	1 296	5 168	**5 494**	2 491	11 953
Z	987	363	347	215	24	38
NSŠ	**6 694**	629	3 522	2 097	268	178
ÚSŠ	4 158	181	1 014	2 323	530	110
VŠ	2 612	23	126	697	1 283	483
Nezjištěno	11 951	100	159	162	386	11 144
2013						
Celkem	27 895	1 385	5 275	**5 362**	2 749	13 124
Z	990	393	347	191	22	37
NSŠ	**6 726**	669	3 649	1 983	271	154
ÚSŠ	4 084	174	940	2 296	590	84
VŠ	2 870	30	175	700	1 405	560
Nezjištěno	13 225	119	164	192	461	12 289
2014						
Celkem	26 764	1 313	5 282	**5 953**	3 100	11 116
Z	968	383	316	206	32	31
NSŠ	**6 981**	624	3 621	2 227	347	162
ÚSŠ	4 636	198	1 035	2 604	717	82
VŠ	3 018	25	158	753	1 565	517
Nezjištěno	11 161	83	152	163	439	10 324
2015						
Celkem	26 083	1 337	5 071	**6 164**	3 208	10 303
Z	961	325	325	231	43	37
NSŠ	**6 945**	656	3 423	2 382	374	110
ÚSŠ	4 703	230	1 032	2 616	745	80
VŠ	3 056	35	153	767	1 598	503
Nezjištěno	10 418	91	138	168	448	9 573
2016						
Celkem	24 996	1 263	4 675	**6 151**	3 327	9 580
Z	914	332	307	208	35	32
NSŠ	**6 393**	622	3 070	2 222	373	106
ÚSŠ	4 831	202	1 025	2 714	818	72
VŠ	3 239	18	165	857	1 724	475
Nezjištěno	9 619	89	108	150	377	8 895

Zdroj: ČSÚ, Demografická ročenka, vlastní zpracování